

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε.
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ :

**Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ**

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ Χ. ΚΟΥΛΑΜΑ
Α. Μ. : 1340200600189**

**ΑΘΗΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2008
ΕΡΓΑΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
2. ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	3
α). Ιστορική και εννοιολογική προσέγγιση.....	3
β). Η πρακτική σημασία τους.....	7
3. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	8
α). Ορισμός- Παραδείγματα.....	8
β). Απόψεις επιφανών συνταγματολόγων για το φαινόμενο της σύγκρουσης.....	9
γ). Άρση της σύγκρουσης.....	11
4. ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ-ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ- ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	20
5. Η ΠΛΑΣΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	24
6. ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	26
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	29
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ΕΝΤΥΠΗ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ)...	30
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ- ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	31

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο τη μελέτη του φαινομένου της σύγκρουσης των συνταγματικών δικαιωμάτων. Θα μελετήσουμε, δηλαδή, πώς αντιμετωπίζει το δίκαιο τις περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες δύο ή περισσότερα δικαιώματα έρχονται σε αντίθεση (συγκρούονται), καθώς ασκούνται από τους φορείς τους ταυτόχρονα. Αρχικά, γίνεται μια συνοπτική αναδρομή στην ιστορία των ατομικών δικαιωμάτων και ακολούθως αναλύεται το φαινόμενο της σύγκρουσης, τόσο από τη σκοπιά της υποκειμενικής, όσο και από αυτήν της – ορθότερης- αντικειμενικής Σχολής του Δημοσίου Δικαίου. Σταδιακά, και αφού θα προηγηθεί η κατανόηση του φαινομένου, προβαίνουμε στην άρση του και κατόπιν στην εξεύρεση της αποτελεσματικότερης θεωρίας για την λύση κι αντιμετώπιση του. Φυσικά, παραθέτουμε τις κατάλληλες υποσημειώσεις, τη βιβλιογραφία και τέλος, ένα παράρτημα από νομολογιακές αποφάσεις, που σχετίζονται άμεσα με το θέμα.

2.ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ¹

α). Ιστορική και εννοιολογική προσέγγιση

Δικαιώματα, και δη ατομικά, δεν νοούνται σε ανελεύθερα καθεστώτα. Μόνο οι ελεύθεροι άνθρωποι μπορούν να είναι φορείς δικαιωμάτων. Η ελευθερία προσλαμβάνει θεμελίωση φυσικού δικαίου, όπως επιβεβαιώνει η ρήση του ρήτορα Αλκιδάμαντα : «και ως εν τω Μεσσηνιακώ λέγει Αλκιδάμας, ελευθέρους αφήκε πάντας ο θεός, ουδένα δούλον η φύσις πεποιήκεν» (διασώζεται από τον Αριστοτέλη, «Ρητορική» 1373 B17). Ελευθερία και δημοκρατία προφανώς βαίνουν παράλληλα. Γι' αυτόν το λόγο τα πρώτα ίχνη των ατομικών ελευθεριών αναζητούνται στην αρχαία Ελλάδα. Ωστόσο, η εξέλιξη των δικαιωμάτων ακολούθησε τον ρου της ιστορίας και διέσχισε δύσβατες ατραπούς μέχρι να φθάσουμε στη σημερινή συνταγματική κατοχύρωση, που θεωρείται αυτονόητη, μετά από αμέτρητους αγώνες για ελευθερία και δικαιοσύνη.

Η πρώτη νομική διαμόρφωση των ατομικών ελευθεριών απαντάται το 1215 στη Magna Charta , στην οποία διακηρύχτηκαν τα δικαιώματα των άγγλων πολιτών, στρεφόμενων κατά των άγγλων ηγεμόνων. Ακολουθούν η Petition of Rights (1629), η Habeas corpus Act (1679) και η Bill of Rights (1689). Οι διακηρύξεις της πολιτείας της Βιργινίας το 1776, την οποία ακολούθησαν κι άλλες πολιτείες, ως αποτέλεσμα του αγώνα της Αμερικής για ελευθερία και ανεξαρτησία από τη μητρόπολη, αποτέλεσαν τον προάγγελο της συνταγματοποίησης των ατομικών ελευθεριών στο Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών το 1787.

Η γαλλική επανάσταση, η αποκορύφωση της αντίδρασης κατά του κρατικού και εκκλησιαστικού απολυταρχισμού στην ηπειρωτική Ευρώπη, είχε ως αποτέλεσμα τη «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη» (1789), που αποτέλεσε το προοίμιο του γαλλικού Συντάγματος του 1791, και τις μεταγενέστερες διακηρύξεις του 1793 και 1795. Τα κείμενα αυτά δημιούργησαν τον λεγόμενο «κλασικό κατάλογο των ατομικών δικαιωμάτων».

Στην Ελλάδα² η πρώτη κατοχύρωση ευρίσκεται στο σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή-Φεραίου (1797), το οποίο διακηρύσσει «τα δίκαια του

¹ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', Β' Έκδοση, σελ.3-18

² Βλ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα , Τόμος Α', σελ.25

ανθρώπου». Έπειτα, το προσωρινό Σύνταγμα της Επιδαύρου (1822) κατοχυρώνει τα «γενικά δικαιώματα των κατοίκων της Ελλάδας» και το προσωρινό Σύνταγμα του Άστρους (1823) τα «πολιτικά δικαιώματα των Ελλήνων». Στο Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827) το σχετικό κεφάλαιο ονομάζεται «δημόσιο δίκαιον των Ελλήνων», ονομασία που παρέμεινε ως το Σύνταγμα του 1952. Το ισχύον Σύνταγμα του 1975 περιέχει «δεύτερο μέρος» με τον τίτλο «ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα».

Σε διεθνές επίπεδο, οι πρώτες κινήσεις για διεθνή κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων εμφανίστηκαν μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.

- Το έτος 1929 έγινε δεκτή από το Ινστιτούτο διεθνούς δικαίου, η «διακήρυξη των διεθνών δικαιωμάτων του ανθρώπου».
- Στις 14 Αυγούστου του 1941, στο άρθρο 6 του Χάρτη του Ατλαντικού, διακηρύσσεται, ότι μετά τη νίκη οι άνθρωποι θα πρέπει να ζουν «ελεύθεροι φόβου, ανάγκης ή ένδειας». (Η κίνηση για τη διεθνή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων ολοκληρώθηκε μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου).
- Η ίδρυση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών παρέχει την ευκαιρία διακήρυξης πίστης των λαών στα δικαιώματα του ανθρώπου με τον καταστατικό του Χάρτη.
- Στις 10 Δεκεμβρίου 1948, η γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ψήφισε στο Παρίσι την «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», η οποία δεν περιορίστηκε στην επανάληψη του κλασικού καταλόγου, αλλά συμπεριέλαβε και πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.
- Η ίδια συνέλευση ψήφισε το 1966 το σύμφωνο των οικονομικών, κοινωνικών και μορφωτικών δικαιωμάτων, το οποίο κυρώθηκε με το ν.1532/1985.
- Η γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ψήφισε επίσης το έτος 1966 το σύμφωνο των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων, το οποίο κυρώθηκε με το ν.2462/1997.
- Στις 4 Νοεμβρίου 1950 Τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης υπογράφουν τη γνωστή ως «Σύμβαση της Ρώμης», «Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (ΕΣΔΑ). Η σύμβαση άρχισε να ισχύει στις 3 Σεπτεμβρίου 1953 και συμπληρώθηκε με 12 πρόσθετα πρωτόκολλα και τον Κοινωνικό Χάρτη της Ευρώπης.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στις 12 Απριλίου του 1989 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε τη «Διακήρυξη θεμελιωδών δικαιωμάτων και

ελευθεριών». Η διακήρυξη αποτελείται από 28 άρθρα και δεν έχει νομική δεσμευτικότητα.

Κομβικής σημασίας ήταν η υιοθέτηση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τον Δεκέμβριο του 2000 στη Σύνοδο κορυφής στη Νίκαια της Γαλλίας.

Τέλος, η μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Λισσαβόνας (Δεκέμβριος 2007) υιοθετεί με τη μορφή πρωτοκόλλου τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, όπως ενσωματώθηκε στο σχέδιο της συνταγματικής συνθήκης. Επομένως, μετά την κύρωση της συνθήκης από τα κράτη-μέλη ο Χάρτης αυτός θα έχει πλήρη νομική ισχύ.

Τα ατομικά δικαιώματα (αλλιώς «θεμελιώδη δικαιώματα», «ανθρώπινα δικαιώματα», «ατομικές ελευθερίες») είναι, βέβαια, δημόσια δικαιώματα, απονέμονται δηλαδή από το ισχύον δίκαιο για την ικανοποίηση συμφερόντων συνυφασμένων με την κρατική εξουσία. Άλλωστε τα ατομικά δικαιώματα θεωρήθηκαν αμυντικοί κανόνες δικαίου, απαραίτητοι για την απόκρουση των κατά του «φύσει ελεύθερου» ανθρώπου απειλών³. Στην κλασική θεωρία μάλιστα προσέλαβαν αποκλειστική κατά του κράτους κατεύθυνση.

Ο επιφανής γερμανός νομικός G.Jellinek κατέταξε τα συνταγματικά δικαιώματα σε τρεις κατηγορίες, με κριτήριο το περιεχόμενο της πράξης της κρατικής εξουσίας:

- i. Στα ατομικά δικαιώματα (*status negativus*), τα οποία εξαναγκάζουν το κράτος σε παράλειψη
- ii. Στα πολιτικά δικαιώματα (*status activus*), τα οποία είναι δικαιώματα συμμετοχής των ατόμων στην άσκηση της κρατικής εξουσίας
- iii. Και στα κοινωνικά δικαιώματα (*status socialis*), τα οποία εξαναγκάζουν το κράτος σε παροχές, ιδιαίτερα οικονομικής φύσης.

Παρά την επικράτηση της άνωθεν συστηματοποίησης στην επιστήμη, οφείλουμε να διαπιστώσουμε πως δεν ανταποκρίνεται στη σύγχρονη-νομική και όχι μόνο- πραγματικότητα. Τα ίδιο το Σύνταγμα (!) αποδέχεται *expressis verbis* την τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων παρέχοντας προστασία και σε ιδιώτες, παρά την κατάταξή τους στα δημόσια δικαιώματα.

Χαρακτηριστικά στο άρθρο 25 παρ.1 εδ.γ' του Συντάγματος ορίζεται ότι : «τα δικαιώματα του ανθρώπου ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν». Ο νεωτερισμός αυτός εισήχθη με την αναθεώρηση του 2001.

Ως αποτέλεσμα, πληρέστερος φαίνεται να είναι ο ορισμός του κ.Δημητρόπουλου, κατά τον οποίο : «Συνταγματικά

---

³ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', Έκδοση Β',σελ.23

δικαιώματα είναι τα παρεχόμενα στα άτομα και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου θεμελιώδη, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν τις κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας και των οποίων το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής και κάθε άλλης εξουσίας, το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται μόνον προς το κράτος αξιώνοντας την παροχή βοήθειας για την απόκρουση κάθε απειλής, το δε εξασφαλιστικό, εφόσον αναγνωρίζεται, στρέφεται επίσης προς το κράτος, αξιώνοντας την παροχή των απαραίτητων μέσων για την άσκηση του δικαιώματος».

Τα συνταγματικά δικαιώματα, κεκτημένο αγώνων για δικαιοσύνη και ελευθερία που συντελέστηκαν δύο αιώνες πριν, δεν θα μπορούσαν παρά να ακολουθήσουν τόσο την ιστορική εξέλιξη, όσο και τη μεταβολή της έννομης τάξης. Η μετάβαση από τον ατομικισμό στον κοινωνικό ανθρωπισμό είναι δεδομένη και είναι πια αναμφισβήτητο πως τα συνταγματικά δικαιώματα είναι δικαιώματα του κοινωνικού ανθρώπου, που προσδιορίζονται από το απαραβίαστο της καταστατικής αρχής της έννομης τάξης, δηλαδή της ανθρώπινης αξίας. Τα δικαιώματα είναι πια αντικειμενικοί κανόνες δικαίου, έχουν ανακηρυχθεί σε βασικά αξιώματα της έννομης τάξης. Απονέμεται έτσι εξουσία αυτοκαθορισμού στα άτομα (αυτοπροσδιορισμός, αυθυπαρξία, αυτοδιάθεση), η οποία τείνει να αποκλείσει επεμβάσεις (ή έστω να τις περιορίσει) της κρατικής- κι όχι μόνο- εξουσίας. Οι σχέσεις που δημιουργούνται, συνεπώς, είναι σχέσεις εξουσιαζόντων-εξουσιαζομένων. Κομβικό σημείο, το κατά πόσον τα άτομα είναι ελεύθερα να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους. Η συνταγματική μετουσίωση όλων αυτών είναι τα άρθρο 5 παρ.1, 25 παρ1 και 2, και φυσικά η καταστατική αρχή, άρθρο 2 παρ.1.

β). Η πρακτική σημασία τους

Τα ατομικά δικαιώματα αποτελούν μοχλό του δημοκρατικού πολιτεύματος. Μέσω αυτών εξασφαλίζεται η ισότητα, η ελευθερία, η συμμετοχή των ατόμων στις πολιτικές διαδικασίες, η ελευθερία της γνώμης, της συναθροίσεως, η δυνατότητα ίδρυσης και συμμετοχής στα πολιτικά κόμματα και σε διάφορες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Ως εκ τούτου, μπορεί να λεχθεί ότι αποτελούν ζωτικά όργανα της δημοκρατίας.

Ωστόσο, χωρίς την εξασφάλιση της του κατάλληλου περιβάλλοντος ή την παροχή των απαραίτητων μέσων από το κράτος δεν είναι δυνατή η άσκησή τους. Επί παραδείγματι, το άσυλο της κατοικίας προϋποθέτει την ύπαρξη οικίας, η ελευθερία του τύπου δε νοείται σε αναλόγητο πολίτη. Επομένως, το κράτος εξαναγκάζεται και σε θετική ενέργεια.

Τα ατομικά δικαιώματα ως συνταγματικοί κανόνες έχουν αυξημένη τυπική ισχύ, δεν καταργούνται από νόμους ή άλλες κρατικές πράξεις, αντιθέτως διαμορφώνουν το νομικό πλαίσιο τόσο των γενικών όσο και των ειδικών κυριαρχικών σχέσεων.

Συνιστούν καθαρά υποκειμενικό δίκαιο και εξυψώνουν το άτομο από απλό αντικείμενο σε υποκείμενο δικαίου, από απλό υπήκοο σε πολίτη.

Είναι συνυφασμένα με την έννοια του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους (Αναθεώρηση 2001), καθώς το κράτος καλείται πλέον να προσφέρει στον πολίτη ένα minimum βιοτικών αγαθών και υπηρεσιών.

3. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

α). Ορισμός – Παραδείγματα

Τα άτομα ως μέλη του κοινωνικού συνόλου καλούνται να συμβιώσουν αρμονικά με τους συνανθρώπους τους σεβόμενοι ο ένας τον χώρο ανάπτυξης της προσωπικότητας του άλλου. Ωστόσο, στην πραγματικότητα αυτό δεν μπορεί παρά να αναχθεί σε ρομαντική και ουτοπική θεώρηση του κοινωνικού γίνεσθαι. Μέσα στον λαβύρινθο των ανθρώπινων σχέσεων, οι πορείες των ατόμων άλλοτε βαίνουν παράλληλα κι άλλοτε συναντώνται, με το φόβο και το ρεαλιστικό ενδεχόμενο να συμπλεχθούν κατά τρόπο, ώστε η άσκηση των δικαιωμάτων του ενός να παρακωλύει ή και να αποκλείει την άσκηση των δικαιωμάτων του άλλου. Άλλες φορές πάλι, ένα και το αυτό συνταγματικό δικαίωμα ασκείται ταυτόχρονα από περισσότερους φορείς, με αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατη η απολαυή του δικαιώματος αυτού στην ολότητά του.

Τα παραδείγματα πολλά στην καθημερινή ζωή και πρακτική.

Συχνό φαινόμενο στους δρόμους, ιδιαίτερα των μεγαλουπόλεων, η κυκλοφοριακή συμφόρηση με απότοκο να θίγεται η ελευθερία κίνησης τόσο των πεζών όσο και των οδηγών σε τέτοιο σημείο, ώστε να απαιτείται η επιβολή περιορισμών, για να ασκήσουν οι φορείς το δικαίωμά τους (φωτεινοί σηματοδότες, διαβάσεις, τροχονόμοι κτλ.).

Η προστασία της ιδιοκτησίας, σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ.1 του Συντάγματος και το δικαίωμα στο πολιτιστικό περιβάλλον του κοινωνικού συνόλου και κάθε ατόμου ξεχωριστά, κατά το άρθρο 24 παρ.1 του Συντάγματος, εμφανώς συγκρούονται στην περίπτωση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ.6 του Συντάγματος για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ή για την ανέγερση εργατικών κατοικιών.

Επίσης, χαρακτηριστικό παράδειγμα σύγκρουσης δικαιωμάτων συνιστούν οι διαδηλώσεις και οι συναθροίσεις ορισμένων πολιτών με τον ταυτόχρονο αποκλεισμό διέλευσης των οχημάτων από τις οδούς, στις οποίες διαδραματίζονται οι διαμαρτυρίες, ο οποίος θίγει το δικαίωμα της ελεύθερης κίνησης και κυκλοφορίας των οδηγών (σύγκρουση άρθρων 11 και 5 του Συντάγματος). Είναι σαφές και δεδομένο ότι δημιουργούνται προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία της πόλης, εντούτοις και το δικαίωμα της συνάθροισης είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο. Σύμφωνα, λοιπόν, με την αρχή της πρακτικής εναρμόνισης τίθεται ένας

θεμιτός περιορισμός, ώστε να καταστεί εφικτή η άσκηση και των δύο δικαιωμάτων.

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι με τη ρητή πλέον κατοχύρωση της τριτενέργειας των συνταγματικών δικαιωμάτων μετά την αναθεώρηση του 2001 (άρθρο 25 παρ.1 εδ.γ') το ζήτημα γίνεται ακόμα πιο πολύπλοκο.

β). Απόψεις επιφανών συνταγματολόγων για το φαινόμενο της σύγκρουσης

Ίδιον της νομικής επιστήμης- αλλά και κάθε επιστήμης- είναι βέβαια ο πλουραλισμός των απόψεων πάνω σ'ένα θέμα. Δογματικότητα και μονολιθική αντιμετώπιση δε χωρεί. Αντίθετα, ο σκεπτικισμός κι η κριτική επιβάλλονται. Γι'αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρατεθούν ορισμοί που δίνονται από αξιόλογους συνταγματολόγους.

Κατά τον Δ α γ τ ό γ λ ο υ⁴ είναι απαραίτητη η επιλογή εφαρμοστέου κανόνα δικαίου στην περίπτωση συγκρούσεως ατομικών δικαιωμάτων δύο ή περισσότερων φορέων του ίδιου ή διαφορετικού δικαιώματος, ενώ κατά τον Μ ά ν ε σ η⁵, το φαινόμενο της σύγκρουσης φέρνει στο φως τον σχετικό χαρακτήρα της προστασίας των δικαιωμάτων, είτε αυτό εκλαμβάνεται ως αποκλεισμός της ταυτόχρονης άσκησης των δικαιωμάτων από περισσότερους φορείς, είτε ως παρακώλυση της άσκησης ενός δικαιώματος εξαιτίας άσκησης ενός άλλου.

Κατά τον Ρ ά ι κ ο⁶, «σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων (Grundrechtskolision) συντρέχει, όταν η άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος ενός προσώπου αποκλείει αναγκαίως εν όλω ή εν μέρει τη σύγχρονη άσκηση του ίδιου ή άλλου θεμελιώδους δικαιώματος άλλου ή άλλων προσώπων».

Κατά τον Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο⁷, ο σπουδαιότερος ίσως περιορισμός των ατομικών αλλά και των κοινωνικών δικαιωμάτων προέρχεται από την ανάγκη αμοιβαίας οριοθέτησης των βιοτικών σχέσεων που ρυθμίζουν, καθώς και της ένταξής τους στο συνολικό πλαίσιο της συνταγματικής τάξης, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η

⁴ Βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α', σελ 131-132

⁵ Βλ. Μάνεσης Αριστ., Συνταγματικό Δίκαιο και Ατομικές Ελευθερίες, Έκδοση Δ', σελ. 63επ.

⁶ Βλ. Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο- Θεμελιώδη Δικαιώματα, Τόμος Β', 2002, σελ. 233επ.

⁷ Βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2002, σελ. 102επ.

συστηματική και τελολογική ενότητα του Συντάγματος. Έτσι, πολλές φορές καθίσταται ανέφικτη η υλοποίηση κοινωνικού δικαιώματος χωρίς αντίστοιχο περιορισμό ενός ατομικού, όπως όταν το κράτος πρέπει να απαλλοτριώσει ιδιωτική έκταση, για να ανεγερθούν εκεί εργατικές κατοικίες (άρθρα 17 παρ2. και 21 παρ.4 του Συντάγματος). Η ακόμη η άσκηση ενός και του αυτού δικαιώματος από πολλούς φορείς του ταυτόχρονα μπορεί να καθίσταται ανέφικτη. Επομένως είναι αδύνατη η ταυτόχρονη ελεύθερη κίνηση των αυτοκινήτων σε πολυσύχναστη διασταύρωση. Με μια πολύ γενική έννοια θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί ότι ανακύπτει κάποια «σύγκρουση» ανάμεσα στις συνταγματικές κατοχυρωμένες ατομικές ελευθερίες και τις αρμοδιότητες του δημοκρατικά νομιμοποιημένου νομοθέτη, παρόλο που ορισμένες φορές η άσκηση της αρμοδιότητας είναι απαραίτητη για την κατοχύρωση της ελευθερίας.

Και ο Τσάτσος⁸, υποστηρίζει πως πολλές φορές η άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος από έναν φορέα εμποδίζει έναν άλλο φορέα του ίδιου δικαιώματος ή ενός άλλου δικαιώματος να το ασκήσει. Υπάρχουν, βέβαια, περιπτώσεις όπου η σύγκρουση των δικαιωμάτων είναι εγγενής. Έτσι, π.χ. οι διατάξεις του άρθρου 24 για την προστασία του περιβάλλοντος (παρ.1), για τη χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας (παρ.2), για την προστασία των μνημείων και παραδοσιακών περιοχών (παρ.6) θα παρέμεναν απλό ευχολόγιο, αν δεν γινόταν δεκτό ότι ισχύουν στο μέτρο που η πραγμάτωσή τους συνεπάγεται περιορισμό της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Γι' αυτό και εύλογα το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε πως σε αρκετές περιπτώσεις το άρθρο 24 κατ' ισχύ του άρθρου 17 (βλ. απόφ. 1581/1981 και 1239/1982 Νο Β, 31 (1983), σελ 113). Αυτή η τοποθέτηση του δικαστηρίου επέτρεψε τη διαμόρφωση μιας νομολογίας αρκετά ανοιχτής στο θέμα αυτό. Έτσι, κρίθηκαν θεμιτοί σοβαροί περιορισμοί της ιδιοκτησίας όπως π.χ., η θέσπιση σκληρών όρων δόμησης εντός Σχεδίου Πόλης όπως η Πλάκα, η Καστέλλα, η Πάνω Πόλη (ΣτΕ 1907-1910/1980), ή εκτός Σχεδίου Πόλης (ΣτΕ 1519/1980) ή ακόμα και η απαγόρευση δόμησης στην ύπαιθρο (ΣτΕ 1518/1980 και 797/1981).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιστημονική άποψη του καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου Α. Δημητρόπουλου, ο οποίος προσεγγίζει διαφορετικά το θέμα παρουσιάζοντας μια διάσταση, η οποία –και κατά τη γνώμη μας- προσιδιάζει στη σύγχρονη αντικειμενική πραγματικότητα, ανταποκρινόμενη πληρέστερα και πιο αποτελεσματικά στις ανάγκες της.

---

⁸ Βλ. Τσάτσος Δ.Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ', 1998, σελ. 295επ.

Ο Δημητρόπουλος⁹, διακρίνει ανάμεσα σε «νομική» και «πραγματική» σύγκρουση των δικαιωμάτων. Σύγκρουση δικαιωμάτων υπό νομική έννοια είναι η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την **επίσης** νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου. Χαρακτηριστικό της νομικής σύγκρουσης είναι νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων από όλους τους φορείς. Η ιδιομορφία της, αλλά και η αντίθεσή της, βρίσκεται στο εξής: παρά το ότι η άσκηση όλων των δικαιωμάτων από όλους τους φορείς είναι νόμιμη, εντούτοις θίγεται κάποιο θεμελιώδες δικαίωμα. Το ζήτημα που γεννάται είναι αν μπορεί να αναγνωρίζεται στη σύγχρονη έννομη τάξη «σύγκρουση» δικαιωμάτων με την παραπάνω νομική έννοια. Αν μια τέτοια «σύγκρουση» δικαιωμάτων δεν μπορεί να γίνει δεκτή, τότε και ο όρος αυτός δεν μπορεί να έχει άλλη έννοια από εκείνη της «πραγματικής σύγκρουσης», δηλαδή της προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων χωρίς αναγνώριση από το δίκαιο ανάλογης εξουσίας.

Πραγματική σύγκρουση δικαιωμάτων είναι η αποδοκιμαζόμενη από το δίκαιο παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Οι πραγματικές συγκρούσεις υπήρχαν και δυστυχώς θα υπάρχουν καθημερινά. Κατά την πραγματική σύγκρουση ο ένας από τους φορείς, ο επιτιθέμενος, ενεργοποιείται πέρα από το επιτρεπόμενο δικαίωμα πλαίσιο, δηλαδή ενεργεί χωρίς δικαίωμα. Στο πεδίο των πραγματικών συγκρούσεων κάποιος φορέας παραβιάζει το συνταγματικό δικαίωμα του άλλου, όμως η παραβίαση αυτή αποδοκιμάζεται από το δίκαιο. Η άσκηση του δικαιώματός του δεν είναι νόμιμη. Δεν πρόκειται, επομένως, για κατά δίκαιο σύγκρουση.

γ). Άρση της σύγκρουσης

Όπως προκύπτει από όσα εκθέσαμε παραπάνω, το μείζον ερώτημα που ανακύπτει είναι «ποιο από τα συνταγματικά δικαιώματα θα εφαρμοσθεί», «ποιος θα είναι τελικά ο εφαρμοστέος κανόνας δικαίου» στις περιπτώσεις σύγκρουσης. Ας δούμε πώς προσεγγίζουν το πρόβλημα αυτό επιφανείς συνταγματολόγοι προτείνοντας μεθόδους και λύσεις για την ορθή επιλογή του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου.

---

⁹ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', Έκδοση Β', σελ. 219επ.

Κατά τον Δ α γ τ ό γ λ ο υ, το Σύνταγμα ορίζει και τη λύση της συγκρούσεως που προκύπτει από την καταχρηστική άσκηση ενός δικαιώματος, απαγορεύοντας την κατάχρηση. Έτσι, π.χ. η άσκηση της ελευθερίας του τύπου με τρόπο που το οικονομικά ισχυρό δημοσιογραφικό συγκρότημα Α εξαγοράζει ή εξουδετερώνει όλες τις αντίπαλες εφημερίδες (Β, Γ και Δ) σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, αποτελεί μια σύγκρουση ανάμεσα στην ελευθερία του τύπου του Α με εκείνη των Β, Γ και Δ. και ενδεχομένως του αναγνωστικού κοινού, που είναι επίσης φορέας της ελευθερίας του τύπου. Η σύγκρουση αυτή λύεται, εφόσον η δραστηριότητα του Α θεωρηθεί ως καταχρηστική άσκηση της ελευθερίας του τύπου, με την απαγόρευση της καταχρήσεως.

Όλα τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα έχουν πάντως την ίδια τυπική ισχύ, δεν υπάρχουν δηλαδή «υπερέχοντα» και «υποδεέστερα» από νομικής απόψεως, και επομένως η τυχόν σύγκρουση δεν μπορεί να λυθεί με την αναφορά σε ιεραρχική κλίμακα ισχύος. Ούτε είναι θεμιτή η αφηρημένη «στάθμιση» των ατομικών δικαιωμάτων ανεξάρτητα και πέρα από τη συνταγματική αλληλουχία τους. Η λύση πρέπει να αναζητηθεί πάντοτε στο Σύνταγμα και στις συνταγματικά θεμελιωμένες αρχές, προπάντων στην αρχή της αναλογικότητας. Ενώ αφηρημένη στάθμιση δεν είναι θεμιτή, είναι δυνατή και επιδιωκτέα η προσπάθεια πρακτικής εναρμονίσεως των ατομικών δικαιωμάτων στη συγκεκριμένη εφαρμογή τους.¹⁰

Σύμφωνα με τον Ρ ά ι κ ο , η άρση των συγκρούσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων μπορεί να γίνεται μόνο με τη στάθμιση συμφερόντων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση . Ο τρόπος αυτός άρσεως των εν λόγω συγκρούσεων υποστηρίζεται και από την κρατούσα στη γερμανική επιστήμη γνώμη και εφαρμόζεται από την πάγια νομολογία του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου. Το αρμόδιο κρατικό όργανο έχει βέβαια διακριτική ευχέρεια σχετικά με την πρόκριση του δικαιώματος, που θα επικρατήσει στην κάθε φορά κρινόμενη περίπτωση. Η πρόκριση αυτή πρέπει ωστόσο να γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια. Οπωσδήποτε, αποκλείεται εν προκειμένω οποιαδήποτε ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Γιατί το Σύνταγμα δεν καθιερώνει καμία ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Μόνο το άρθρο 110 παρ.1 αυτού κάνει μια ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων διακρίνοντάς τα σε αναθεωρητέα και μη αναθεωρητέα. Στη διάκριση αυτή των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν επιτρέπεται πρόδηλα να προσδίδεται οποιαδήποτε άλλη νομική σημασία και συγκεκριμένα δεν μπορούν εκείνα από αυτά, των οποίων απαγορεύεται η αναθεώρηση, να θεωρούνται ως ιεραρχικά ανώτερα από τα άλλα. Όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι καταρχήν από κάθε άλλη

¹⁰ Βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α', σελ. 131-132

άποψη ισότιμα. Η πλήρης ισοτιμία των θεμελιωδών δικαιωμάτων προκύπτει όχι μόνο από την καθιέρωσή τους από το ίδιο όργανο (το συντακτικό νομοθέτη), αλλά και από το γεγονός ότι αυτά αποτελούν συγκεκριμενοποιήσεις της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Οποιαδήποτε ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποκλείεται και από άλλους Έλληνες συγγραφείς.

Το ζήτημα είναι πολύ αμφίβολο στη γερμανική επιστήμη, ενώ η σχετική θέση της νομολογίας του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου δεν είναι σαφής. Από την αρχή της ισοτιμίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπάρχει όμως μια αυτονόητη εξαίρεση αφορώσα την ανθρώπινη ζωή : Αυτή είναι η υπέρτατη αξία και αποτελεί μάλιστα την προϋπόθεση όλων των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αυτό δέχτηκε και το γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο. Για το λόγο αυτό το δικαίωμα της ζωής δεν μπορεί να «σταθμιστεί» σε καμία περίπτωση με τα άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, έχοντας πάντοτε το προβάδισμα απέναντι σ' αυτά. Κατ'ακολουθία ο καθορισμός της προτεραιότητας μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων είναι ζήτημα πραγματικό και πρέπει να γίνεται ανάλογα με τη σημασία που έχουν τα δικαιώματα αυτά στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η περιπτωσιολογική αυτή κρίση της σπουδαιότητας των επιμέρους δικαιωμάτων είναι πρόδηλα ασυμβίβαστη με τις αρχές της ασφάλειας του δικαίου και του προβλεπτού κρατικών πράξεων και δίνει στον δικαστή μια εξουσία, που δεν έχει κατά την απλή ερμηνεία των νόμων. Για τους λόγους αυτούς επικρίθηκε στη Γερμανία η θεωρία ου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου περί της εν λόγω συγκεκριμένης σταθμίσεως συμφερόντων. Εντούτοις, δεν υπάρχει de lege lata άλλος τρόπος άρσεως των συγκρουόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το αρμόδιο κρατικό όργανο και ιδίως το δικαστήριο πρέπει κατά την άρση των συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων να εφαρμόζει την «αρχή πρακτικής αρμονίας» («Prinzip praktischer Konkordanz»), που ανέπτυξε ο K Hesse, σε συνδυασμό με την αρχή ενότητας του Συντάγματος. Με άλλες λέξεις, αυτό πρέπει να προσπαθήσει να άρει τη συγκεκριμένη σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να πετυχαίνει την μεγαλύτερη δυνατή άσκηση όλων των συγκρούσεων δικαιωμάτων με τον ανάλογο περιορισμό τους. Μόνο στην περίπτωση αδυναμίας επιτεύξεως του σκοπού αυτού – δηλαδή της «πρακτικής αρμονίας» - μπορεί το κρατικό όργανο να δώσει, μετά από στάθμιση συμφερόντων, το προβάδισμα σε ένα δικαίωμα σε βάρος του άλλου ή των άλλων δικαιωμάτων. Έτσι π.χ. στην περίπτωση του δικαιώματος δημόσιας συνάθροισης που εμποδίζει συνήθως την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων και τη λειτουργία των καταστημάτων (σύγκρουση ελευθερίας συναθροίσεως, ελευθερίας κινήσεως και επαγγελματικής ελευθερίας), το όργανο οφείλει με τον ανάλογο

περιορισμό του χρόνου ή του τύπου πραγματοποιήσεως της συναθροίσεως να πετύχει τη μικρότερη δυνατή προσβολή των δύο άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων.¹¹

Ο Μάνεσης προτείνει ότι στις περιπτώσεις συγκρούσεως δικαιωμάτων, η αρμόδια αρχή πρέπει να προβεί σε στάθμιση των συμφερόντων και να προκρίνει την προστασία της μιας σε βάρος της άλλης ατομικής ελευθερίας. Αυτή η διακριτή ευχέρεια του οργάνου πρέπει να ασκείται με κριτήρια αντικειμενικά και όχι βάσει αυθαίρετων ιεραρχικών κατατάξεων και υποκειμενικών εκτιμήσεων, ιδεολογικής ή πολιτικής υφής.

Αντικειμενικά κριτήρια δε, είναι μόνο οι διατάξεις του Συντάγματος. Το Σύνταγμα δεν καθιερώνει καμία ιεράρχηση μεταξύ των ατομικών ελευθεριών, όλες είναι ισότιμες ως προϊόν της ίδιας συντακτικής βούλησης, η οποία αφενός μεν συγκεκριμενοποιεί τις γενικότερες αρχές που έχει θεσπίσει, αφετέρου δε προβλέπει γι' αυτές όσους περιορισμούς ή εξαιρέσεις έκρινε σκόπιμους. Η στάθμιση της εκάστοτε προτεραιότητας, δηλαδή η προστασία της μιας και ο περιορισμός της άλλης είναι ζήτημα πραγματικό, εξαρτώμενο από τις συντρέχουσες συγκυρίες, π.χ. εφόσον η ελευθερία της οδικής κυκλοφορίας είναι συνήθης και καθημερινή, ο περιορισμός της, πότε-πότε, για να καταστεί δυνατή η άσκηση της ελευθερίας των συναθροίσεων είναι όχι μόνο θεμιτός, αλλά και επιβεβλημένος.¹²

Σύμφωνα με την άποψη του Χρυσόγωνα, οποιαδήποτε προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος οφείλει να έχει ως αφετηρία τη θεμελιώδη παραδοχή της «τυπικής νομικής ισοδυναμίας όλων των διατάξεων, οι οποίες περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα». Κατά συνέπεια δεν τίθεται θέμα *in abstracto* προτίμησης οποιασδήποτε συνταγματικής διάταξης σε βάρος άλλης, εκτός βέβαια εάν υπάρχει μεταξύ τους σχέση ειδικότητας. Τέτοια σχέση υφίσταται π.χ. μεταξύ των άρθρων 5 παρ. 2 εδ.α' και 7 παρ.3 εδ.β' του Συντάγματος, με αποτέλεσμα να μην είναι πάντοτε συνταγματικά απαγορευμένη η θανατική ποινή. Όμως και τα κλασικά συνταγματικά δικαιώματα, εφόσον θεωρηθούν ως αρνητικοί κανόνες αρμοδιότητας είναι ειδικότερα σε σχέση με τη γενική νομοθετική αρμοδιότητα της πολιτείας. Πάντως, στις περισσότερες περιπτώσεις συγκρούσεων υπάρχει μερική επικάλυψη των πραγματικών των συγκρουόμενων δικαιωμάτων ή άλλων διατάξεων και ταυτόχρονα αντίθεση μεταξύ των έννομων συνεπειών τους. Δεδομένου ότι πρόκειται για τυπικά ισοδύναμες διατάξεις, η σύγκρουσή τους μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με βάση μία *ad hoc* σχέση προτιμήσεως ανάμεσά τους, με γνώμονα τη βέλτιστη δυνατή έκβαση στη σύγκρουση των διακυβευόμενων δικαιωμάτων και έννομων αγαθών. Σε αλλοδαπές

¹¹ Βλ. Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο – Θεμελιώδη Δικαιώματα, Τόμος Β', 2002, σελ. 233επ.

¹² Βλ. Μάνεσης Αριστ., Συνταγματικό Δίκαιο και Ατομικές Ελευθερίες, Έκδοση Δ', σελ.63επ.

συνταγματικές τάξεις, όπως η αμερικανική, διαφαίνεται αντίθετα η τάση για a priori αξιολογική ιεράρχηση των ελευθεριών σε «προτιμώμενες» (preferred freedoms) και μη.

Προς την κατεύθυνση της ιεράρχησης συνταγματικών αρχών και δικαιωμάτων φαίνεται να προχωρεί μια πολυσυζητημένη απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Αυτή δέχτηκε ότι η προστασία της ελευθερίας της επιστήμης (άρθρο 16 παρ.1 Του Συντάγματος) και της έκφρασης (άρθρο 14 του Συντάγματος) επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη υψίστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες διότι η προσωπικότητα, κι αν θίγεται, έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών. Προκύπτει έτσι μια ιεράρχηση με την αξία του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος) στην κορυφή τις ελευθερίες της επιστήμης και της έκφρασης σ' ένα επόμενο επίπεδο και τέλος το – κατοχυρωμένο επίσης στο Σύνταγμα – δικαίωμα της προσωπικότητας υποδεέστερο από αυτές. Το κριτήριο της ιεράρχησης αυτής (υποτίθεται πως) είναι η αξιολόγηση των προστατευόμενων από κάθε διάταξη «κοινωνικών αγαθών», χωρίς καμία περαιτέρω διευκρίνιση για το πού στηρίζεται η αξιολόγηση αυτή. Όμως ακόμη κι αν θεωρηθεί ότι η αξιολόγηση δεν γίνεται αυθαίρετα, κατά την υποκειμενική κρίση του δικαστή, αλλά με βάση τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, το πρόβλημα δεν λύνεται, αφού παρόμοιες αξιολογήσεις θέτουν αναπόφευκτα θέματα που βρίσκονται από τη φύση τους στο κέντρο της πολιτικής και κοινωνικής αντιπαράθεσης. Εξάλλου εφόσον ο ίδιος ο συντακτικός νομοθέτης δεν προέβη σε ιεράρχηση των συνταγματικών δικαιωμάτων, δεν επιτρέπεται να τον υποκαταστήσει ο δικαστής. Στη συγκεκριμένη περίπτωση μάλιστα όλα αυτά δεν θα έπρεπε να είχαν απασχολήσει καν το δικαστήριο, επειδή το επίδικο ζήτημα, δηλ. η απάλειψη με δικαστική απόφαση φράσεων από λεξικό της ελληνικής γλώσσας, ρυθμίζεται ειδικά από το άρθρο 14 παρ.3 του Συντάγματος, αφού τέτοια παρέμβαση στην κυκλοφορία του λεξικού ισοδυναμεί με συνταγματικά ανεπίτρεπτη κατάσχεση.

Η άρνηση μιας a priori αξιολογικής ιεράρχησης εμπεριέχει βέβαια τον κίνδυνο της δικαστικής αυθαιρεσίας, αφού ο δικαστής είναι εκείνος που θα κρίνει τελικά τη συνταγματικότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων και της διοικητικής πρακτικής. Τίθεται, λοιπόν, το ζήτημα αντικειμενικότητας, ή, κατά άλλη άποψη, της αμεροληψίας της δικαστικής κρίσης, ένα ζήτημα συνυφασμένο άρρηκτα με το γενικότερο θέμα της ερμηνείας του Συντάγματος, το οποίο δεν μπορεί να σκιαγραφηθεί εδώ. Μπορεί, παρά ταύτα, να διατυπωθεί η κατευθυντήρια

αρχή της πρακτικής αρμονίας ή πρακτικής εναρμόνισης των συγκρουόμενων δικαιωμάτων ή διατάξεων. Τούτο σημαίνει ότι πρέπει καταρχήν να αποφεύγεται η βιαστική στάθμιση των εκατέρωθεν συνταγματικά αναγνωρισμένων αγαθών και μη δημοψηφισματικού τύπου επιλογή ενός, με πλήρη παραμερισμό του άλλου. Αντίθετα, ο ερμηνευτής και ο εφαρμοστής του Συντάγματος οφείλουν να επιδιώκουν την εναρμόνισή τους, έτσι ώστε να το καθένα από τα αγαθά αυτά να προστατεύεται στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού. Η αμοιβαία οριοθέτησή τους οδηγεί στην καλύτερη (όχι και στη μεγαλύτερη ή εντατικότερη) πρακτική εφαρμογή και των δύο, ή, των τυχόν περισσότερων, εννόμων αγαθών, τα οποία κατοχυρώνουν οι συγκρουόμενες συνταγματικές διατάξεις. Παρατηρείται έτσι π.χ. ότι εφόσον η ελευθερία της οδικής κυκλοφορίας είναι συνήθης και καθημερινή, ο περιορισμός της, πότε-πότε, για να καταστεί δυνατή η άσκηση της ελευθερίας των συναθροίσεων είναι θεμιτός, αλλά και επιβεβλημένος. Τούτο ισχύει όμως υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται για συνάθροιση παροδικού χαρακτήρα, διάρκειας μερικών ωρών. Εάν αντίθετα οι συγκεντρωμένοι εννοούν να «καταλάβουν» επί εικοσαήμερο το οδόστρωμα κύριας εθνικής οδού, προκειμένου έτσι να παραλύσουν την οικονομική ζωή και να επιβάλουν τις απόψεις τους στην πολιτεία, το πράγμα ασφαλώς αλλάζει. Μια τέτοια συμπεριφορά δεν μπορεί πλέον να βρει έρεισμα στο δικαίωμα της συναθροίσεως, διότι θίγει υπέρμετρα την οικονομική ελευθερία και την ελευθερία κίνησης μεγάλου αριθμού τρίτων προσώπων. Γενικότερα η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης συνεπάγεται την απαίτηση του σεβασμού της εύλογης σχέσης των χρησιμοποιούμενων μέσων, προς τον επιδιωκόμενο ή της συνάφειας του μέσου προς το σκοπό. Παραπέρα, ο εφαρμοστής του Συντάγματος και ιδίως ο δικαστής οφείλει να λάβει υπόψη του τα πραγματικά δεδομένα και να τα α εκτιμήσει κατά τρόπο τέτοιο ώστε οι σχετικές κρίσεις του (όχι κατ'ανάγκη και το διατακτικό μιας συγκεκριμένης απόφασης) να μπορούν να συναντήσουν ευρύτερη αποδοχή. Πρέπει λοιπόν η νομική λύση να μπορεί να γίνει διυποκειμενικά δεκτή, ακριβώς διότι είναι γενικεύσιμη σε κάθε περίπτωση, ασχέτως προς τα πρόσωπα αυτών που κρίνουν ή κρίνονται κάθε φορά. Έτσι, είναι πανθομολογούμενο γεγονός ότι η καταστροφή του δασικού πλούτου της χώρας μας έχει προσλάβει δραματικές διαστάσεις. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές η συνδρομή λόγου δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί τη μεταβολή του προορισμού δάσους, εφόσον προέχει για την εθνική οικονομία άλλη χρήση του, θα πρέπει να γίνει δεκτή μόνο σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις και πάντως όχι για οικιστικούς σκοπούς, έστω κι αν αυτοί συνίστανται σε υλοποίηση της επιταγής του άρθρου 21 παρ. 4 του Συντάγματος.¹³

---

¹³ Βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2002, σελ. 102-105

Κατά τον Τ σ ά τ σ ο, σωστά γίνεται δεκτό, πως μεταξύ των διαφόρων θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν υπάρχει σχέση ιεραρχίας. Δεν υπάρχουν κατά το Σύνταγμα «σημαντικότερα» και «λιγότερο σημαντικά» θεμελιώδη δικαιώματα. Η διάκριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε αναθεωρήσιμα κατά το άρθρο 110 παρ.1 και μη αναθεωρήσιμα αποτελεί μια ιεράρχηση που ισχύει μόνο για τη διαδικασία της αναθεώρησης και δεν μπορεί να μεταφερθεί στο θέμα της σύγκρουσης, διότι δεν συντρέχει η ταυτότητα του λόγου που θα έπρεπε (οπότε και θα επέβαλε) την ανάλογη εφαρμογή της. Μετά την αναθεώρηση και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Συντάγματος τα θεσπισμένα δικαιώματα νομικά είναι ίσης αξίας. Το ίδιο ακριβώς πρέπει να γίνει δεκτό και για το άρθρο 48 παρ.1, που για την περίπτωση της κήρυξης της χώρας σε κατάσταση ανάγκης επιτρέπει να τεθούν εκτός ισχύος ορισμένα μόνο θεμελιώδη δικαιώματα. Η ratio της επιλογής αυτής των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν είναι η αντικειμενική σημασία του κάθε δικαιώματος του οποίου επιτρέπεται η προσωρινή αναστολή, αλλά η αντιμετώπιση της έκτακτης ανάγκης. Γι' αυτό το Σύνταγμα προβλέπει και τη δυνατότητα να τεθούν εκτός ισχύος ορισμένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα ανάλογα με τις λειτουργικές ανάγκες της συγκεκριμένης περίπτωσης. Η διαφοροποίηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 110 παρ.1 ή κατά το άρθρο 48 παρ.1 του Συντάγματος δεν θεμελιώνει λοιπόν μια γενική ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δηλαδή μια ιεράρχηση που να ισχύει έξω από τη στιγμή της αναθεώρησης και έξω από τη διαδικασία της κατάστασης ανάγκης. Η διαφοροποίηση αυτή δεν αποτελεί, και κατά συνέπεια δεν περιέχει, το κριτήριο της λύσης όταν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση συγκρούονται δύο θεμελιώδη δικαιώματα.

Σωστά γίνεται δεκτό ότι η στάθμιση της εκάστοτε προτεραιότητας, δηλαδή η προστασία της μιας και ο περιορισμός της άλλης ατομικής ελευθερίας, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, είναι ζήτημα πραγματικό, εξαρτώμενο από τις συντρέχουσες συγκυρίες. Εύστοχα ο Γ. Μιχαηλίδης- Νουάρος μελετώντας τη σύγκρουση του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου με το δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου, δέχεται τη θεωρία της *συγκεκριμένης στάθμισης των αγαθών*. Η στάθμιση αυτή, κατά τον ίδιο συγγραφέα, συντελείται τόσο σε ένα επίπεδο αντικειμενικό με βάση τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, όσο και σε ένα επίπεδο υποκειμενικό που προσδιορίζεται από τη βούληση του ενδιαφερόμενου ατόμου. Η στάθμιση αυτή –προσθέτουμε εμείς – οφείλει να αναζητήσει την όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη προστασία και των δύο συγκρουόμενων δικαιωμάτων (αρχή της πρακτικής αρμονίας). Αυτός ο κανόνας προκύπτει από την αρχή, ότι πριν φτάσει ο ερμηνευτής στη διαπίστωση της αντίφασης οφείλει να αναζητήσει τη νοηματική ενότητα του Συντάγματος, αφού το Σύνταγμα

δεν είναι άθροισμα, αλλά σύστημα κανόνων δικαίου. Η επιλογή του ενός δικαιώματος σε βάρος του άλλου έχει θέση αν η προηγούμενη ερμηνευτική προσπάθεια αποδειχτεί στη συγκεκριμένη συγκυρία ατελέσφορη.

Κατά τη στάθμιση των συμφερόντων προβάλλει βέβαια έντονα ο κίνδυνος των υποκειμενικών κρίσεων του πολιτειακού οργάνου (διοικητικού και τελικά ίσως και του δικαστή). Τις περισσότερες φορές, όταν η εύλογη στάθμιση είναι προφανής και γίνεται με κριτήρια αντικειμενικά και όχι με βάση αυθαίρετες κατατάξεις και υποκειμενικές εκτιμήσεις, ιδεολογικής ή πολιτικής υφής, η ορθή και αποδεκτή λύση εύκολα ανευρίσκεται. Τα πράγματα όμως από τη φύση τους δυσκολεύουν σε οριακές περιπτώσεις, εκεί που τα συγκρουόμενα και συνταγματικά προστατευόμενα συμφέροντα είναι στη συγκεκριμένη τους έκφανση ισότιμα και ισοβαρή. Για τέτοιες περιπτώσεις η θεωρία των «αντικειμενικών» κριτηρίων ή των εκτιμήσεων, που ούτε «ιδεολογικής» ούτε «πολιτικής» υφής είναι, υπόκειται ίσως, στην εξής κριτική:

- i. Διερωτώμεθα αν υπάρχει πάντοτε δυνατότητα «αντικειμενικής κρίσης» από ένα μέλος της κοινωνίας που ασκεί δημόσιο λειτούργημα και που καλείται κατά την άσκηση των του λειτουργημάτων του να κάνει αξιολογικές επιλογές. Και ο δημόσιος λειτουργός ζει και μετέχει ως άτομο στην κοινωνική σύγκρουση. Όταν κληθεί να σταθμίσει μια σύγκρουση, π.χ. μεταξύ θρησκευτικής ελευθερίας (άρθρο 13 παρ.2) και ελευθερίας του τύπου (άρθρο 14 παρ.2), τελικά δεν μπορεί να αποφύγει την απάντηση στο ερώτημα, ποιο είναι το αγαθό που είναι – έστω και μόνο στη συγκεκριμένη περίπτωση- *άξιο περισσότερης προστασίας*. Αυτή η κρίση όμως έχει από τη φύση της, από το είδος του επίδικου προβλήματος, περιεχόμενο ιδεολογικό ή (και) πολιτικό.
- ii. Αυτό που θα μπορούσε – ή μάλλον θα έπρεπε- κανείς να αξιώσει από το επιφορτισμένο με τη στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων όργανο της πολιτείας είναι όχι η ανέφικτη και ίσως ανύπαρκτη «αντικειμενικότητα», αλλά η αμεροληψία του. Η διαφορά ανάμεσα στην *αντικειμενικότητα* και στην *αμεροληψία* είναι η εξής : Με την αντικειμενικότητα επιχειρείται ο συχνά ανέφικτος αποχωρισμός της αξιολογικής κρίσης από την ιδεολογική και πολιτική συγκρότηση του κρίνοντος φορέα του οργάνου. Με την αμεροληψία, αντίθετα, επιχειρείται ο αποχωρισμός της αξιολογικής κρίσης του οργάνου από τους ενδεχόμενους δεσμούς του με τα πρόσωπα ή τα συμφέροντα της συγκεκριμένης σύγκρουσης.

iii. Από τις παραπάνω επισημάνσεις γύρω από το πρόβλημα της στάθμισης των συγκρουόμενων δικαιωμάτων προκύπτει πως ούτε στο θέμα αυτό μπορεί να υπάρξει πάντοτε μια ορθή λύση, λύση που θα είναι (δήθεν) άσχετη με την (κατ'ανάγκην ιδεολογική) προερμηνευτική επιλογή του ερμηνευτή. Η άποψη της μιας ορθής λύσης, που μας την «εξασφαλίζει» η «νομική» μέθοδος της ερμηνείας, που αντιδιαστέλλεται μάλιστα με κάποια υποθετική «ερμηνεία», εκτίθεται σε δύο σοβαρούς επιστημονικούς κινδύνους : Πρώτον, θα πρέπει να της αποδοθεί το –ασφαλώς όχι ηθελημένο– αποτέλεσμα της απροσδόκητης αναβίωσης της θεωρίας της πολιτικής ουδετερότητας, άποψη με μοναρχική προέλευση και με ιστορικά αποδεδειγμένη αντιδημοκρατική λειτουργία. Δεύτερον, η κατασκευή της αντιδιαστολής μεταξύ «νομικής» και «πολιτικής» ερμηνείας, επιτρέπει την παρατήρηση πως το σχήμα «νομική»- «πολιτική» ερμηνεία του Συντάγματος αποδίδει πρόθυμα τον χαρακτηρισμό (μάλλον τη μορφή) της πολιτικής ερμηνείας σε κάθε εκδήλωση ερμηνευτικής διαφωνίας, σε κάθε περίπτωση προβολής διαφορετικών ερμηνευτικών προτάσεων. Μέσα στο σχήμα αυτό «νομική» ερμηνεία είναι όποια πολύ απλά πρόλαβε να αυτοχαρακτηρισθεί έτσι.¹⁴

Μετά την παράθεση των ανωτέρω απόψεων σκόπιμη κρίνεται η καταγραφή των κοινών μέτρων αντιμετώπισης του προβλήματος της σύγκρουσης με ταυτόχρονη ανάδειξη των σημαντικότερων παραμέτρων τους.

---

¹⁴ Βλ. Τσάτσος Δ. Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ', 1998, σελ. 296-299

4. ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ – ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ – ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Οποιαδήποτε προσπάθεια επίλυσης κάποιου θέματος ου θα προέκυπτε από τη σύγκρουση δικαιωμάτων θα αποβεί άκαρπη, αν δεν λάβουμε ως δεδομένη την παραδοχή της τυπικής νομικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων. Με την αυστηρά νομική και συνταγματική έννοια του όρου, οι συνταγματικοί κανόνες είναι *ex officio* θεμελιώδεις. Επομένως, *de constitutione lata* δεν υπάρχουν δευτερεύοντες συνταγματικοί κανόνες. Βεβαίως από επιστημονική άποψη δεν είναι οπωσδήποτε θεμελιώδεις όλοι ανεξαιρέτως οι κανόνες που περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα. Εντούτοις, οι κανόνες αυτοί είναι κατά κυριολεξία συνταγματικοί και ισότιμοι με τους άλλους .

Όπως είδαμε, προτεινόμενο τρόπο επίλυσης της σύγκρουσης των δικαιωμάτων αποτέλεσε η αρχή της στάθμισης των συμφερόντων, σύμφωνα με την οποία το ένα δικαίωμα προκρίνεται σε βάρος του άλλου.¹⁵ Οπωσδήποτε, αδήριτη παρουσιάζεται η ανάγκη της *ad hoc* στάθμισης των συμφερόντων , δηλαδή σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση κι όχι *in abstracto*. Η εν λόγω αρχή υιοθετήθηκε από το γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (ΓΟΣΔ), πρακτική που συνδέεται στενά με την ιδεαλιστικού τύπου αντίληψη (κρατούσα στη Γερμανία) για το «αξιολογικό σύστημα» της γερμανικής έννομης τάξης. Χαρακτηριστικά της μεθόδου αυτής είναι η περιπτώσιολογική αντιμετώπιση των συγκρούσεων και η βάση πως οι «ανώτερες αξίες» κατισχύουν των «κατώτερων». Κατά τη νομολογία του ΓΟΣΔ, εξαίρεση στην αρχή της ισοτιμίας των συνταγματικών διατάξεων αποτελεί ό,τι αφορά στην ανθρώπινη ζωή, μιας και αποτελεί υπέρτατη αξία και προϋπόθεση όλων των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δε συνάδει με την αρχή της ασφάλειας του δικαίου παρέχοντας στον δικαστή πέραν των θεμιτών και προβλεπόμενων ορίων εξουσία.

Συμπερασματικά, η σύγκρουση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με βάση μια *ad hoc* σχέση προτιμήσεως μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων, με γνώμονα τη βέλτιστη δυνατή έκβαση των διακυβευόμενων δικαιωμάτων και εννόμων αγαθών και οπωσδήποτε εφαρμόζοντας πάντα την κατευθυντήρια της πρακτικής εναρμόνισης,

¹⁵ Βλ. Ράικος Αθ., Συνταγματικό Δίκαιο- Θεμελιώδη Δικαιώματα, Τόμος Β', 2002, σελ. 233επ., Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', έκδοση Β'

ώστε να προστατεύεται το καθένα στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού.

Παρόλα αυτά ελλοχεύει ο κίνδυνος των υποκειμενικών κρίσεων του πολιτειακού οργάνου κατά τη στάθμιση των συμφερόντων, η οποία είναι δύσκολο να γίνει με αντικειμενικά κριτήρια αφ'ης στιγμής τα συγκρουόμενα και προστατευόμενα από το Σύνταγμα συμφέροντα είναι ισότιμα και ισοβαρή. Η αρχή της απαγόρευσης της καταχρηστικής άσκησης των ατομικών δικαιωμάτων προβάλλει ως ασφαλές κριτήριο για την επίλυση ορισμένων –φαινομενικά και μόνο- συγκρουόμενων δικαιωμάτων. Η αρχή αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ.3, που ορίζει : «Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται». Κριτήριο καταχρηστικότητας θα πρέπει να αποτελεί η άσκηση ενός ατομικού δικαιώματος για σκοπό σαφώς διαφορετικό από εκείνον για τον οποίο κατοχυρώνεται.

Η αρχή της συγκεκριμένης στάθμισης των αγαθών και η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης συνδέονται άμεσα με την αρχή της αναλογικότητας¹⁶. Οι εν λόγω αρχές συνεπάγονται την απαίτηση του σεβασμού της εύλογης σχέσης των χρησιμοποιούμενων μέσων προς τον επιδιωκόμενο σκοπό ή της συνάφειας του μέσου προς τον σκοπό, δηλαδή την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας. Άλλωστε, κατά το άρθρο 25 παρ.1 εδ.δ' «οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα του ανθρώπου πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας». Η αρχή της αναλογικότητας είναι σύμφυτη με τον χαρακτήρα των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως αρχών, η δε συνταγματική της κατοχύρωση αποσκοπεί στην επέκταση των δεσμεύσεων κατά την άσκηση της δικαστικής λειτουργίας, όπως και των άλλων κρατικών λειτουργιών, από το συνταγματικό κείμενο. Από τα τρία στάδια της μεθόδου της αρχής της αναλογικότητας (προσφορότητα, καταλληλότητα, αναλογικότητα *striscto sensu*) το τελευταίο έχει συνδεθεί με τη θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων. Η αρχή αυτή επιβάλλει να υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του επιδιωκόμενου από την άσκηση δημόσιας εξουσίας σκοπού, του δυσμενούς μέτρου και της ρυθμιστέας κατάστασης..

Ενδιαφέρον παράδειγμα αποτελεί η απόφαση¹⁷ 25/05 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.) με αφορμή τις αποκαλύψεις για τα σκάνδαλα στο χώρο της Εκκλησίας και της Δικαιοσύνης, που απασχόλησαν για μεγάλο χρονικό διάστημα

---

¹⁶ Βλ. Κοντιάδης Ξ., Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, 2002, σελ. 233-241

¹⁷ Για το κείμενο της απόφασης βλ. Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου ΙΙΙ/2005 και την ιστοσελίδα της αρχής www.dpa.gr.

τη χώρα μας πριν από μερικά χρόνια. Βέβαια, το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης επικεντρώθηκε στις αποκαλύψεις που αφορούσαν τη σεξουαλική ζωή των ιεραρχών της Εκκλησίας της Ελλάδος,, εντούτοις παρουσιάζει -από νομική άποψη- εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον η συζήτηση που επικεντρώνεται στα ζητήματα σύγκρουσης του δικαιώματος των δημοσίων προσώπων στην ιδιωτική τους ζωή και του δικαιώματος στην ενημέρωση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ενεργητικό) και των πολιτών (παθητικό). Η σχετική δημόσια συζήτηση επανέφερε στο προσκήνιο το, πάντοτε επίκαιρο όπως αποδεικνύεται, ζήτημα των ορίων της δημοσιογραφικής ελευθερίας, όταν η τελευταία «αγγίζει» ευαίσθητες περιοχές της ιδιωτικής ζωής των προσώπων που αποκαλούνται «δημόσια».

Η απόφαση της Α.Π.Δ.Π.Χ. , λαμβάνοντας υπόψη της όλα τα πραγματικά περιστατικά, τοποθετεί τους ιεράρχες στην κατηγορία των «δημοσίων προσώπων», διευρύνει σημαντικά τις πράξεις που προκαλούν το δημόσιο ενδιαφέρον και πραγματοποιεί, πάντοτε επί τη βάση της αρχής της αναλογικότητας, μια στάθμιση μεταξύ του δικαιώματός τους στην ιδιωτική ζωή, πληροφοριακή αυτοδιάθεση και ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρα 2, 5, 9 και 9 Α του Συντάγματος) και του δικαιώματος πληροφόρησης (άρθρα 5 Α και 14 του Συντάγματος). Η Α.Π.Δ.Π.Χ. ορθά παρατηρεί στην απόφασή της πως «δεν προκύπτει από το Σύνταγμα in abstracto επικράτηση του ενός δικαιώματος πάνω στο άλλο». Επομένως καταφεύγει στην αρχή της πρακτικής εναρμόνισης των, εν προκειμένω, συγκρουόμενων δικαιωμάτων. Τελικά η Α.Π.Δ.Π.Χ. προκρίνει το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού ως «περισσότερο άξιο» συνταγματικής προστασίας από το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής προκαλώντας έντονες επικρίσεις στους νομικούς κύκλους. Αντίθετη κρίση εντοπίζουμε στις αποφάσεις 3922/05 του Συμβουλίου της Επικρατείας και 9099/05 του Εφετείου Αθηνών.

Τέλος, αξίζει να σταθούμε στον τρόπο αντιμετώπισης και επίλυσης της σύγκρουση των δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εν όψει και της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 28 παρ.1. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αποφανθεί ότι κάθε συγκεκριμένη περίπτωση σύγκρουσης δικαιωμάτων θα πρέπει να σταθμίζεται εν όψει των ιδιοτήτων της, ότι κανένα δικαίωμα δεν απολαμβάνει *in abstracto* ενός τεκμηρίου υπεροχής έναντι των υπολοίπων και ότι καθ' όλη τη διαδικασία της στάθμισης θα πρέπει να λαμβάνεται *απαρεγκλίτως* υπόψη η αρχή της αναλογικότητας (βλ. υπόθεση Peck κατά Ηνωμένου Βασιλείου, υπόθεση Plon κατά της Γαλλίας, υπόθεση von Hannover κατά της Γερμανίας κ.α.).¹⁸

---

¹⁸ Βλ. ΔιΜΕΕ Τεύχος 1, 2005, έτος 2^ο, σελ. 14επ

5. Η ΠΛΑΣΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ¹⁹

Προκειμένου να προβούμε σε μια αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, κρίνεται σκόπιμο να το θέσουμε σε στην αληθινή και πραγματική του βάση. Όπως προκύπτει κι από τη μελέτη των προτεινόμενων λύσεων που παραθέσαμε πιο πάνω, μάλλον καταλήγουμε να τις θεωρήσουμε ατελέσφορες και προβληματικές.

Η διάκριση του αμυνόμενου από τον επιτιθέμενο, όπως επίσης και η διάκριση ανάμεσα στην πραγματική σύγκρουση και στη δικαιοκή άρση της, συμβάλλουν στον παραμερισμό ενός «νομικοτεχνικού» εμποδίου, που παρεμβάλλει η επίδραση της ατομικιστικής νομικής θεωρίας και παραδοσιακής νομικής σκέψης, δηλαδή της πλαστής εικόνας της λεγόμενης «νομικής σύγκρουσης των δικαιωμάτων». Η πλαστή εικόνα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων εξαφανίζεται, όπως και το ίδιο το πρόβλημα δημιουργείται, μόνον όταν εξετάζεται στο πλαίσιο της ατομικιστικής έννομης τάξης. Από την άποψη αυτή το ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, είναι ζήτημα που ανάγεται στην μεταβολή της έννομης τάξης. Το ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, ως ζήτημα νομικοπολιτικής πραγματικότητας, το δημιουργεί η ατομικιστική έννομη τάξη και το καλλιεργεί η ατομικιστική νομική παράδοση, η οποία βασιζόμενη στη «θεμελιώδη νομική έννοια» του δικαιώματος και στα παλιά ατομικιστικά νομικά πρότυπα, δεν θέτει πάντα σαφή όρια της άσκησης των δικαιωμάτων. Στη σύγχρονη έννομη τάξη η ανθρωπιστική αρχή και τα θεμελιώδη δικαιώματα που την εξειδικεύουν, αφενός οριοθετούν το δικαίωμα του κάθε φορέα, αφετέρου οριοθετούν τα δικαιώματα των άλλων φορέων. Όπως προκύπτει από την ανθρωπιστική αρχή, στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού, αναγνωρίζεται μόνο η εξουσία του ανθρώπου στο άτομό του (αυτεξουσία, αυτοπροσδιορισμός) όχι όμως και η εξουσία του ατόμου πάνω σε άλλα άτομα. Επίσης, η εξουσία πάνω σε πράγματα, δεν επιτρέπεται να οδηγεί στην κυριαρχία πάνω σε άλλους ανθρώπους. Δεν υπάρχει, επομένως, στη σύγχρονη έννομη τάξη, από νομική άποψη, «σύγκρουση δικαιωμάτων», με την έννοια ότι δύο δικαιώματα συγκρούονται ασκούμενα κατά νόμιμο τρόπο. Η νόμιμη άσκηση δικαιωμάτων δεν οδηγεί στη σύγκρουση. Στην πραγματικότητα ο ένας από τους δύο φορείς έχει θίξει τα δικαιώματα του άλλου. Εφόσον προσβάλλεται θεμελιώδης δικαίωμα, δεν πρόκειται για σύγκρουση

¹⁹ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', Έκδοση Β', σελ. 221-224

δικαιωμάτων, αλλά για προσβολή δικαιώματος.. Σύγκρουση δικαιωμάτων σημαίνει την ταυτόχρονη ύπαρξη και νόμιμη άσκηση δύο ή περισσότερων δικαιωμάτων, τα οποία επειδή ακριβώς αναγνωρίζεται από το δίκαιο ότι υπάρχουν και ασκούνται κατά νόμιμο τρόπο, γι' αυτό και εμφανίζονται ότι συγκρούονται. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα : Στο πλαίσιο της σύγχρονης έννομης τάξης πώς είναι δυνατό το δίκαιο να επιδοκιμάζει και να αποδοκιμάζει, να επιτρέπει και να απαγορεύει ταυτόχρονα την ίδια συμπεριφορά; Και ποια είναι τότε η αποστολή του δικαίου σχετικά με την άρση αυτών των συγκρούσεων; Το δίκαιο δεν είναι δυνατό να επιτρέπει και να απαγορεύει ταυτόχρονα την ίδια συμπεριφορά. Η σύγχρονη έννομη τάξη ρυθμίζει τα δικαιώματα, όχι ως αλληλοσυγκρουόμενα, αλλά ως αρμονικά ασκούμενα δικαιώματα. Οι ποικιλόμορφες διαφορές που ανακύπτουν ανάμεσα στους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οφείλονται στις πραγματικές συγκρούσεις ανάμεσα στα άτομα. Αποστολή όμως του δικαίου είναι ακριβώς η *δικαιική άρση των πραγματικών συγκρούσεων*, δηλαδή η απονομή της δικαιοσύνης, επομένως κατά δίκαιο δεν υπάρχουν συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο προορισμός,, η αποστολή και η αξία του δικαίου είναι να επιβάλει την αρμονική συμβίωση, δηλ. να αίρει τις πραγματικές συγκρούσεις με νομικούς κανόνες. Προκύπτει έτσι η θεμελιώδης διάκριση ανάμεσα στην πραγματική σύγκρουση και στην δικαιική άρση της, ανάμεσα στην πραγματική αντίθεση και στη νομική σύνθεση της αντίθεσης. Εφόσον πράγματι υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων , αυτό σημαίνει πως κάποιος από τους φορείς «υπερέβη» τα όρια της άσκησης των δικαιωμάτων του ή με άλλη έκφραση «παρέβη» τις υποχρεώσεις, που του επιβάλλει το δίκαιο, δηλαδή ενήργησε χωρίς δικαίωμα. Η παράβαση των υποχρεώσεων, οδηγεί στην παραβίαση των δικαιωμάτων του άλλου. Άλλοτε, πάλι, η «σύγκρουση δικαιωμάτων» εμφανίζεται από την αντιπαράθεση δικαιώματος προς δικαίωμα (υποκειμενικού προς υποκειμενικό), αντί της επιβαλλόμενης αντιπαράθεσης δικαιώματος προς θεσμό (υποκειμενικό προς αντικειμενικό). Η τοποθέτηση αυτή εξαφανίζει τη «σύγκρουση» και οδηγεί σε ορθές αντικειμενικές λύσεις.

Π. χ. η εγκατάσταση κληρονόμου υπό την αίρεση σύναψης γάμου με συγκεκριμένο πρόσωπο δεν είναι ζήτημα «σύγκρουσης» ελευθερίας του διαθέτη και ελευθερίας (γάμου) του κληρονόμου, αλλά ζήτημα εφαρμογής της (απειλούμενης) ελευθερίας του κληρονόμου στο πλαίσιο της κληρονομικής σχέσης.

Συμπερασματικά, η εικόνα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων είναι πλαστή. Προέρχεται από τον ατομικισμό και ενισχύει τις ατομικιστικές δοξασίες. Ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων στην σύγχρονη έννομη τάξη δεν υπάρχει.

6. ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ²⁰

Εφόσον δεχτήκαμε, μετά από ενδελεχή μελέτη του ζητήματος, πως νομική σύγκρουση των δικαιωμάτων δεν υφίσταται στη σύγχρονη έννομη τάξη και νομικοπολιτική πραγματικότητα (πλαστικότητα σύγκρουσης), δε μένει παρά να εξευρεθεί ο πλέον ορθός και ασφαλής τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος, αλλά και ουσιαστικής άρσεως των πραγματικών συγκρούσεων που ανακύπτουν.

Η θεσμική ερμηνεία ή θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων κρίνεται ως η πλέον αξιόπιστη μέθοδος, η οποία προσιδιάζει στη σύγχρονη πραγματικότητα. Η εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις σημαίνει την εφαρμογή του περιεχομένου του δικαιώματος σε συνάρτηση με το περιεχόμενο της διαπροσωπικής σχέσης ή γενικότερα του θεσμού, στο πλαίσιο του οποίου εφαρμόζεται το δικαίωμα. Η διαλεκτικότητα της θεσμικής εφαρμογής εντοπίζεται στο ότι βασίζεται στη διακρίβωση των αντιθέτων, στην ανάλυση του περιεχομένου τους και στη διερεύνηση της μεταξύ τους ενότητας.

Η θεσμική εφαρμογή επιτάσσεται από την ταυτόχρονη συνταγματική αναγνώριση δικαιωμάτων και θεσμών. Η θεσμική εφαρμογή είναι μια, ενιαία και για κάθε περίπτωση, μέθοδος εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων για την άρση των διαφόρων αντιθέσεων, ανεξάρτητα αν πρόκειται για αντιθέσεις μεταξύ κράτους-πολιτών ή πολιτών μεταξύ τους, ανεξάρτητα αν πρόκειται για αντίθεση πολίτη-νομοθέτη, διοίκησης ή δικαστικής εξουσίας. Η θεσμική εφαρμογή βασίζεται στην αιτιώδη συνάφεια που αντικειμενικά υπάρχει ανάμεσα στα πράγματα. Άλλωστε και η αναλογικότητα είναι μια μορφή αιτιώδους συνάφειας (ανάμεσα στο σκοπό και το χρησιμοποιούμενο μέσο). Η ενδιαφέρουσα στη θεσμική εφαρμογή αιτιώδης συνάφεια είναι εκείνη, που υπάρχει ανάμεσα στο περιοριζόμενο δικαίωμα και στον θεσμό, μέσα στον οποίο ασκείται. Τόσο το δικαίωμα, όσο και ο θεσμός, συνταγματική θεμελίωση, πρόκειται δηλαδή για συστηματική ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων, προς την οποία άλλωστε στρέφεται και η πρακτική εναρμόνιση, βασιζόμενη στην ενότητα του Συντάγματος.

Αυτή η συστηματική ερμηνεία αφορά όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, όχι μόνο τα λεγόμενα ανεπιφύλακτα, αλλά και όσα συνοδεύονται από επιφύλαξη νόμου. Οι περιορισμοί των συνταγματικών

²⁰ Βλ. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', Έκδοση Β', σελ 231-236

δικαιωμάτων προκύπτουν πάντοτε από το Σύνταγμα, είτε ρητοί είτε μη ρητοί, εμπεριέχονται στο συνταγματικό κείμενο. Μέσω της θεσμικής εφαρμογής το συνταγματικό δικαίωμα υφίσταται θεσμική προσαρμογή, προσαρμοζόμενο στο θεσμό στον οποίο εφαρμόζεται. Η προσαρμογή αυτή και ως ζήτημα αρχής και ως ζήτημα έκτασης δεν εξαρτάται σε καμία περίπτωση από υποκειμενικά, αλλά μόνον από αντικειμενικά στοιχεία, καθόσον υπαγορεύεται από την αιτιώδη συνάφεια.

Στις βάσεις της εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων ανήκουν μεταξύ άλλων τα εξής : α) η τριμερής διάκριση του περιεχομένου κάθε συνταγματικού δικαιώματος σε αμυντικό, προστατευτικό και διασφαλιστικό, β) Η αρχή της καθολικής εφαρμογής (εφαρμογή στη συνολική έννομη τάξη), γ) η αρχή της βασικής ισχύος των συνταγματικών δικαιωμάτων, δ) η αρχή της εφαρμογής του αμυντικού μόνο περιεχομένου των συνταγματικών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις, ε) η διάκριση των επιβαρύνσεων που υφίστανται τα συνταγματικά δικαιώματα σε απλές επιδράσεις, απλούς περιορισμούς και προσβολές, στ) η διάκριση περιορισμού και οριοθέτησης, ζ) η αρχή της ταυτόχρονης προστασίας δικαιωμάτων και θεσμών, η) η διάκριση των δύο επιπέδων εφαρμογής (γενική και θεσμική), θ) η αρχή του αιτιώδους των περιορισμών, κατά την οποία επιτρέπονται οι αιτιώδεις και απαγορεύονται οι αναιτιώδεις περιορισμοί, ι) η αρχή κατά την οποία τα συνταγματικά δικαιώματα, εφαρμοζόμενα στη γενική σχέση, δεν υπόκεινται σε περιορισμούς παρά μόνο σε οριοθετήσεις, ια) η αρχή *nulla restrictio sine lege constitutionale certa*, ιβ) η αντιπαράθεση υποκειμενικού (δικαιώματος) προς αντικειμενικό (θεσμό, έννομη σχέση).

Η μέθοδος της θεσμικής εφαρμογής διακρίνεται σε τρία στάδια :

Στο πρώτο στάδιο εντοπίζεται, ποιο είναι το περιοριζόμενο δικαίωμα. Πρέπει καταρχήν να διακριβωθεί, αν στη συγκεκριμένη υπόθεση υπάρχει πράγματι περιοριζόμενο δικαίωμα, αν υπάρχει ή όχι περιορισμός δικαιώματος, διότι είναι δυνατό να μην υπάρχει περιορισμός και η εμφανιζόμενη επιβάρυνση του δικαιώματος να είναι απλή επίδραση, απλή ρύθμιση, οριοθέτηση, ψευδοπεριορισμός, εννοιολογικός περιορισμός. Απαραίτητος είναι ο εντοπισμός του δικαιώματος που πλήττεται, δηλαδή περιορίζεται. Στο στάδιο αυτό δεν ερευνάται η δικαιολόγηση του περιορισμού, αν δηλαδή είναι απλός περιορισμός ή προσβολή. Αδιάφορο είναι επίσης αν ο περιορισμός προέρχεται από την κρατική ή τη δημόσια εξουσία, αν προέρχεται από νομοθέτη ή τη διοίκηση, αν πραγματοποιείται με υλική ενέργεια ή με ρύθμιση. Εφόσον διακριβωθεί το περιοριζόμενο δικαίωμα, εμφανίζεται η διάκριση αμυνόμενου και επιτιθέμενου.

Το δεύτερο στάδιο μεσολαβεί, εφόσον διαπιστωθεί ότι καταρχήν υπάρχει περιορισμός δικαιώματος. Εδώ ερευνάται το θεσμικό περιβάλλον, το επίπεδο της εφαρμογής του συνταγματικού δικαιώματος και, συγκεκριμένα, αν πρόκειται για γενική σχέση ή ειδική σχέση.

Η διαπίστωση ότι πρόκειται για γενική σχέση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο με την ευρεία έννοια περιορισμός-που ήδη εντοπίστηκε- δεν είναι απλός περιορισμός αλλά προσβολή, διότι περιορισμοί στη γενική σχέση προσκρούουν στην ελεύθερη δημοκρατική τάξη.

Αν διαπιστωθεί ότι το δικαίωμα ασκείται στο πλαίσιο κάποιου συνταγματικά αναγνωριζόμενου θεσμού, διακριβώνεται και η καταρχήν δυνατότητα περιορισμού. Εφόσον πρόκειται για ειδική σχέση, είναι δυνατή η επιβολή περιορισμού, πρέπει όμως να ερευνηθεί παραπέρα η νομιμότητα του συγκεκριμένου περιορισμού και της έκτασής του.

Το τρίτο στάδιο, το στάδιο της θεσμικής προσαρμογής, μεσολαβεί μόνο όταν πρόκειται για ειδική σχέση, για θεσμό. Έχουν ήδη εντοπισθεί συγκεκριμένο δικαίωμα και συγκεκριμένος θεσμός μέσα στον οποίο, εφαρμοζόμενο, περιορίζεται και πρέπει να ερευνηθεί η νομιμότητα του περιορισμού.

Κατά πρώτον εξετάζεται αν για το περιοριζόμενο δικαίωμα προβλέπονται στο Σύνταγμα ρητοί περιορισμοί. Αν ο συντακτικός νομοθέτης προβλέπει ρητούς περιορισμούς, εφαρμόζονται όπως προβλέπονται, δηλαδή εξετάζεται, αν ο συγκεκριμένος περιορισμός εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο του προβλεπόμενου από το Σύνταγμα περιορισμού. Αν εμπίπτει και είναι σύμφωνος προς τις συνταγματικές ρυθμίσεις, πρόκειται για θεμιτό περιορισμό. Αν και πάλι εμπίπτει στο ρυθμιστικό περιεχόμενο, αλλά δεν συμφωνεί με αυτό, πρόκειται για προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματος. Αν ο εξεταζόμενος περιορισμός δεν εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο της διάταξης, εξετάζεται η περίπτωση συνδρομής μη ρητού περιορισμού. Αν ο περιορισμός προβλέπεται και από το νόμο, ερευνάται η συμφωνία του με τις συνταγματικές επιταγές.

Αν το Σύνταγμα δεν περιέχει ρητούς περιορισμούς (ανεπιφύλακτα δικαιώματα) ή ο συγκεκριμένος περιορισμός δεν υπάγεται στο ρυθμιστικό περιεχόμενο των προβλεπόμενων, ερευνάται η ύπαρξη μη ρητών περιορισμών, που προκύπτουν από άλλες διατάξεις του Συντάγματος. Το περιοριζόμενο δικαίωμα και η συνταγματική διάταξη που το προβλέπει, συνεφαρμόζεται με τον θεσμό και τη συνταγματική διάταξη που τον αναγνωρίζει. Εφόσον δεν διακριβώνεται αιτιώδης συνάφεια, πρόκειται για προσβολή του δικαιώματος. Εφόσον διαπιστώνεται αιτιώδης συνάφεια και κατά το επιβαλλόμενο από αυτή μέτρο, πρόκειται για απλό περιορισμό.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το φαινόμενο της σύγκρουσης που μας απασχόλησε στο παρόν πόνημα, «μήλον της έριδος» στους νομικούς κύκλους, έχει αποτελέσει αντικείμενο πολύχρονων νομικών μελετών και αναλύσεων.

Συνοψίζοντας, μπορεί να λεχθεί πως το φαινόμενο αυτό είναι άμεσα συνυφασμένο με την καθημερινή ανθρώπινη δράση, καθώς ο άνθρωπος συναναστρέφεται, επικοινωνεί, συναλλάσσεται- αλλιώς ζει- με άλλους ανθρώπους. Αυτή η «διάδραση» έχει πολύ συχνά ως απότοκο τη σύγκρουση των δικαιωμάτων και ελευθεριών τους. Εύκολα γίνεται, επομένως, κατανοητό, γιατί η εξεύρεση λύσεως στο ζήτημα αυτό είναι μείζονος σημασίας.

Αναμφίβολα, ξεφυλλίζοντας τις σελίδες των διαφόρων μελετών που έχουν εκπονηθεί για το φαινόμενο αυτό, θα έρθουμε αντιμέτωποι με περισσότερες και διαφορετικές απόψεις και προτεινόμενες λύσεις, ανάλογα με τη σκοπιά από την οποία το εξετάζει καθένας και την πρερμηνευτική βάση, την οποία διαλέγει.

Οι θεωρίες της στάθμισης και της πρακτικής εναρμόνισης, «τέκνα» της ατομικιστικής (παραδοσιακής) νομικής θεωρίας, εσωκλείουν τον κίνδυνο των υποκειμενικών κρίσεων και της μεροληπτικής αντιμετώπισης του φαινομένου, κι επιπλέον οι προτεινόμενες λύσεις μπορούν να χαρακτηριστούν «εκτός εποχής» κι έωλες.

Τελικά, η μοναδική λύση, που προσιδιάζει στη σημερινή κοινωνική ανθρωπιστική έννομη τάξη και άρα δύναται να τελεσφορήσει, είναι η θεωρία της θεσμικής εφαρμογής, η οποία, με βασική προϋπόθεση την αλληλοσύνδεση δικαιώματος- θεσμού, εστιάζει στα μερικότερα επίπεδα εννόμων σχέσεων ή θεσμών, αναδεικνύοντας και το πεδίο που ανακύπτουν και τα περισσότερα προβλήματα. Αναδεικνύεται, έτσι, μεταξύ άλλων, η πλαστότητα της νομικής σύγκρουσης των δικαιωμάτων και προκρίνονται οι *πραγματικές* συγκρούσεις, οι οποίες μπορεί να λυθούν με τη διακρίβωση του επιτιθέμενου από τον αμυνόμενο, ώστε να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος και η ασφάλεια του δικαίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

▪ ΕΝΤΥΠΗ

1. Δαγτόγλου Π. Δ., Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α', 2005
2. Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ', Έκδοση Γ'
3. Μάνεσης Αριστ., Συνταγματικά Δικαιώματα και Ατομικές Ελευθερίες, Έκδοση Δ'
4. Ράικος Αθ. , Συνταγματικό Δίκαιο- Θεμελιώδη Δικαιώματα, Τόμος Β', 2002
5. Τσάτσος Δ.Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Γ', 1998
6. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2002
7. Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Τεύχος ΙΙΙ, 2005
8. ΔιΜΕΕ, Τεύχος 1, Έτος 2^ο, 2005

▪ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

- 1) www.law.uoa.gr
- 2) www.law.uoa.gr/~adimitrop
- 3) www.dpa.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ- ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

**Εφαθ 5799/2001 Υπόθεση τεχνικοί εργαζόμενοι Ο.Α.
ΔΕΕ/2001 (1032)**

Απεργία. Περιλαμβάνεται στα ατομικά δικαιώματα που προβλέπονται από το Σύνταγμα και μάλιστα στα συναφή με τη συνδικαλιστική ελευθερία δικαιώματα. Η προστασία του δικαιώματος της απεργίας προϋποθέτει τη νόμιμη προκήρυξή της. Η καταχρηστική ή μη άσκηση του δικαιώματος της απεργίας ελέγχεται δικαστικά. Κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη από το Δικαστήριο. Κηρύσσεται παράνομη ως καταχρηστική η απεργία που κήρυξαν εργαζόμενοι στην Ολυμπιακή Αεροπορία.

**Εφαθ 5913/2003 Υπόθεση λιθογράφου - χειριστή offset
ΔΕΕ 2004/324)**

Απολύσεις οφειλόμενες σε οικονομικό τεχνικούς λόγους, π.χ. λόγω αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών της επιχείρησης και μείωσης του προσωπικού για λόγους οικονομίας. Η απόφαση του εργοδότη να αντεπεξέλθει με τον τρόπο αυτό στην οικονομική κρίση δεν ελέγχεται από τα Δικαστήρια. Ελέγχονται όμως ο αιτιώδης σύνδεσμος της επιλογής αυτής και της καταγγελίας καθώς και τα κριτήρια επιλογής του εν λόγω εργαζομένου ως απολυτέου. Καταχρηστική καταγγελία. Στάδια δικαστικού ελέγχου. Αρχή της αναλογικότητας, κατά την οποία η καταγγελία ασκείται νόμιμα όταν χρησιμοποιείται ως έσχατο μέσο. Προϋπόθεση της προστασίας του συνδικαλιστικού στελέχους είναι η δυνατότητα απασχόλησής του στον τρόπο εργασίας, παράλληλα με την άσκηση των συνδικαλιστικών του καθηκόντων. Σε περίπτωση που το συνδικαλιστικό στέλεχος περιέχεται σε διαρκή αδυναμία να εκτελέσει την εργασία του στον τόπο της παροχής αυτής, ο εργοδότης έχει δικαίωμα όχι μόνο να μην καταβάλει το νόμιμο ή συμβατικό μισθό, αλλά και να καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας χωρίς να συντρέχει ένας από τους λόγους που αναφέρονται περιοριστικά στο νόμο.

ΜΠρΠατρών 202/1998 Υπόθεση Ο.Τ.Α.

Δ/ΝΗ/1998 (1431) Συνδικαλισμός. Κήρυξη απεργίας από εργαζομένους σε Ο.Τ.Α. Προϋποθέσεις νομιμότητας. Έννομο συμφέρον του εργοδότη να ζητήσει την αναγνώριση του παράνομου χαρακτήρα και της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της απεργίας. Προκειμένου περί απειλής ποινών (προσωπικής κράτησης κλπ.) για την εκτέλεση δικαστικής αποφάσεως, δεν απαιτείται η αγωγή να στρέφεται και κατά των νομίμων εκπροσώπων, αλλά αρκεί στην απόφαση να περιέχεται η απειλή ποινών κατά των νομίμων εκπροσώπων του νομικού προσώπου.

ΕφΘεσ 557/1984 Υπόθεση ειδικός Γραμματέας

ΑΡΜ/1985 (390)

Μίσθωση εργασίας. Καταγγελία εργασιακής σχέσης. Κατάχρηση δικαιώματος. Συνιστά καταχρηστική άσκηση δικαιώματος η καταγγελία που έγινε από αντιπάθεια προς το πρόσωπο του μισθωτού. Ακυρότητα καταγγελίας όταν δεν έγινε επίδοση σχετικού εγγράφου.

ΑΠ 140/1993

Ισότητα αμοιβής. Δε συνιστά άνιση μισθολογική μεταχείριση και δεν παραβιάζει τη συνταγματική αρχή της ισότητας. Ο καθορισμός αμοιβής μεταξύ μισθωτών που παρέχουν κάτω από τις ίδιες συνθήκες την αυτή εργασία, όταν οι μεν παρέχουν την εργασία τους με σχέση δημοσίου δικαίου, ενώ οι άλλοι με σχέση ιδιωτικού δικαίου.

ΑΠ 13/1999, Ολομ. (Υπόθεση Μπαμπινιώτη)

Ελευθερίας επιστήμης και έρευνας, ελευθερίας της έκφρασης, προστασία της προσωπικότητας (άρθρα 16, παρ.1, 14, παρ. 1, 2 και 3, 5, παρ. 1), Η προστασία της ελευθερίας της επιστήμης, της έρευνας, της ελευθερίας της έκφρασης και η προστασία της προσωπικότητας, επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη ύψιστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται, η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες, διότι η προσωπικότητα, αν και θίγεται, έχει στη συγκεκριμένη υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών. Αυτό συμβαίνει κι όταν κατά τη σύνταξη γλωσσικού λεξικού, ο λεξικογράφος καταγράφει τις ποικίλες σημασίες ή χρήσεις ορισμένων λέξεων ή φράσεων που θεωρούνται μειωτικές ή εξυβριστικές.

Α Π Ο Φ Α Σ Η ΑΡ. 24 / 2005

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, συνήλθε μετά από πρόσκληση του Προέδρου της σε τακτική συνεδρίαση την 10.3.2005 στο κατάστημά της αποτελούμενη από τον Δ. Γουργουράκη, Πρόεδρο, και τους κκ. Ν. Φραγκάκη, Σ. Σαρηβαλάση, Α. Παπαχρίστου, Σ. Λύτρα, τακτικά μέλη, και τα αναπληρωματικά μέλη Α. Παπανεοφύτου σε αναπλήρωση του τακτικού μέλους Ν. Παπαγεωργίου και Γ. Πάντζιου σε αναπλήρωση του τακτικού μέλους Α. Πομπόρτση, οι οποίοι αν και είχαν προσκληθεί νομίμως δεν προσήλθαν λόγω κωλύματος, προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις εκπομπές «Ζούγκλα» και «Κίτρινος Τύπος» του τηλεοπτικού σταθμού «ALTER» για την οποία η Αρχή επελήφθη αυτεπαγγέλτως. Εισηγήτρια για την υπόθεση είχε ορισθεί η Γ. Πάντζιου. Παρόντες χωρίς δικαίωμα ψήφου ήταν η Κ. Μανίκα, ως βοηθός εισηγητή της Γ. Πάντζιου, ο Κ. Μουλίνος ελεγκτής, ως βοηθός εισηγητής του Ν. Φραγκάκη, εισηγητή στην υπόθεση σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από εκπομπές του τηλεοπτικού σταθμού «Extra Channel 3», η Ε. Ι. Τσακιρίδου, ελέγκτρια, ως εισηγήτρια επί των καταγγελιών του Αρχιμανδρίτη Ι.-Π. Γ. , που συνεξετάζονται, καθώς και Γ. Παλαιολόγου, υπάλληλος της Αρχής, ως γραμματέας.

Η Αρχή αφού έλαβε υπόψη τα παρακάτω:

- 1) Τις διατάξεις του Συντάγματος και ιδίως τα άρθρ. 2, 5, 5^Α, 9, 9^Α, 14, 15, 19 αυτού.
- 2) Την Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών

προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281)

3) Τις διατάξεις του ν.2472/1997, και ιδίως τα άρθρα 2, 3, 4, 5, 7, 15,19, 21 του νόμου αυτού

4) Το περιεχόμενο των εκπομπών «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» των ημερομηνιών 16.01.05, 23.01.05, 30.01.05, 6.02.05 και 13.02.05, καθώς και το περιεχόμενο των εκπομπών «ΖΟΥΓΚΛΑ» των ημερομηνιών 13.01.05, 10.02.05 και 27.02.05, όπως προκύπτει από τις κασέτες που προσκόμισε στην Αρχή ο τηλεοπτικός σταθμός «ALTER CHANNEL», από τον οποίο οι ανωτέρω εκπομπές μεταδόθηκαν.

5) Τα πρακτικά των συνεδριάσεων της Αρχής της 21.2.2005, 24.2.2005, στις οποίες έλαβαν μέρος και ακούστηκαν: α) Κατά τη συνεδρίαση της 21.02.05, η οποία διεκόπη για της 24.02.05, οι εκπρόσωποι της ανώνυμης εταιρίας με την επωνυμία «Ελεύθερη Τηλεόραση Α.Ε.», ιδιοκτήτριας του τηλεοπτικού σταθμού «Alter Channel», με τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Δημήτρη Σαραφιανό. β).Κατά τη συνεδρίαση αυτή της 24.2.2005 για το τηλεοπτικό σταθμό ο κ. Σφαέλλος, Διευθυντής Ειδήσεων του με τον πληρεξούσιο δικηγόρο Δ. Σαραφιανό και για το δημοσιογράφο Ε. Τριανταφυλλόπουλο, παρουσιαστή των εκπομπών «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ», οι πληρεξούσιοι δικηγόροι του Γιώργος Αγιοστρατίτης και Ιωάννης Βλάχος.

6) Το υπόμνημα με το συνημμένο έγγραφο (ιδιωτικό συμφωνητικό), που υποβλήθηκε εμπροθέσμως στην Αρχή με αριθμ. πρωτ. 936/3.03.2005 από την ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «Ελεύθερη Τηλεόραση Α.Ε» και

7). Μετά από διαλογική συζήτηση μεταξύ των μελών της.

ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

I. Σύμφωνα με το άρθρο 9Α του Σ. «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει». Σύμφωνα δε με τον ν. 2472/1997, όπως αυτός σήμερα ισχύει, έχει συσταθεί η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Αρχή) με αποστολή την εποπτεία της εφαρμογής του νόμου για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και την ενάσκηση των αρμοδιοτήτων που της ανατίθενται κάθε φορά (άρθρο 15 § 1 του προαναφερθέντος νόμου).

Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 2 του Σ. «Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει. Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης άδειας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και τον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.». Οι καθοριζόμενες στο άρθρο 15 παρ. 2 του Σ. αρμοδιότητες ασκούνται πλέον αποκλειστικά από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) και καταργούνται όλες οι σχετικές αρμοδιότητες του Υπουργού Τύπου και ΜΜΕ, συναρμοδίων υπουργών ή άλλων διοικητικών οργάνων, πλην ορισμένων, ρητώς απαριθμούμενων εξαιρέσεων (άρθρο 11 ν. 2863/2000), δεν θίγεται όμως

η κατά το άρθρο 9Α του Σ. συντρέχουσα αρμοδιότητα της Αρχής να προστατεύει τα υποκείμενα των προσωπικών δεδομένων.

Από την αντιπαραβολή των διατάξεων που παρατέθηκαν παραπάνω, προκύπτει ότι η Αρχή εξακολουθεί και μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 να είναι αποκλειστικά αρμόδια για να ασκεί αφενός σύμφωνα με τη γενικού χαρακτήρα διάταξη του άρθρου 15 § 1 του ν. 2472/1997 ευρεία εποπτεία στον τομέα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και αφετέρου -μεταξύ των άλλων- τις αρμοδιότητες που απορρέουν από τα άρθρα 19, 21 και 22 του προπαρατεθέντος νόμου. Και τούτο, γιατί σκοπός του ν. 2472/1997 είναι να αποτρέψει την παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και όχι να ορίσει κανόνες λειτουργίας των ραδιοτηλεοπτικών μέσων, όπως συμβαίνει με τους νόμους που ρυθμίζουν τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα δημόσια ή ιδιωτικά. Το ΕΣΡ δεν έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί για τη νόμιμη ή όχι ύπαρξη αρχείου ευαίσθητων δεδομένων, ενώ και οι κυρώσεις που επιβάλλονται στις δύο περιπτώσεις δεν συμπίπτουν ως προς τον σκοπό τους. Σύμφωνη είναι και η νομολογία, όταν αποφαίνεται με την αριθμ. 3545/2002 του ΣτΕ ότι με την επιβολή δύο διοικητικών κυρώσεων προστίμου από δύο ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, ήτοι την Αρχή και το ΕΣΡ, δεν παραβιάζεται η γενική αρχή του διοικητικού δικαίου non bis in idem (βλ. σελ. 29) «... διότι οι δύο εν λόγω κυρώσεις δεν της επιβλήθηκαν για την αυτή αιτία, αδιαφόρως του αν για την επιβολή τους ελήφθησαν υπόψη πραγματικά περιστατικά που ήσαν τα ίδια και στις δύο περιπτώσεις.... Πρόκειται τουτέστιν για δύο ανεξάρτητα νομοθετήματα, τα οποία συνισχύουν, αποσκοπούν δε στον κολασμό διαφορετικού τύπου παραπτωμάτων και εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς». Σε κάθε περίπτωση, πάντως, συνισχύουν μεν οι κυρώσεις περί χρηματικών προστίμων που προβλέπουν ο ν. 2472/1997 και ο ν. 2328/1995, το συνολικό όμως ποσό

προστίμου στο ίδιο πρόσωπο για την ίδια πράξη δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο που καθορίζεται στην βαρύτερη από τις συρρέουσες κυρώσεις (πρόστιμο ύψους 500.000.000 δραχμών, άρθρο 4 § 1 ββ' ν. 2328/1995).

Με βάση τα όσα εκτέθηκαν παραπάνω για την αρμοδιότητα της, η Αρχή πρέπει να προχωρήσει στην εξέταση της υπόθεσης:

II.1. Σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. α', β', γ', δ', ε', ζ', θ του Ν. 2472/1997 *“Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα”* [νοούνται] *κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων. “Ευαίσθητα δεδομένα”* [νοούνται] *τα δεδομένα που αφορούν τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε ένωση, σωματείο και συνδικαλιστική οργάνωση, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια και τη ερωτική ζωή, καθώς και τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες. “Υποκείμενο των δεδομένων”* [νοείται] *το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιοριστεί αμέσως ή εμμέσως. ... “Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα”* [νοείται] *κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται, από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διατήρηση ή αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή, η καταστροφή. “Αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα”* [νοείται] *σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία αποτελούν ή μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας, και*

τα οποία τηρούνται είτε από το Δημόσιο ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο. “Υπεύθυνος Επεξεργασίας” [νοείται] οποιοσδήποτε καθορίζει το σκοπό και τον τρόπο επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή υπηρεσία ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός. Όταν ο σκοπός και ο τρόπος της επεξεργασίας καθορίζονται με διατάξεις νόμου ή κανονιστικές διατάξεις εθνικού ή κοινοτικού δικαίου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια βάσει των οποίων γίνεται η επιλογή του καθορίζονται αντίστοιχα από το εθνικό ή το κοινοτικό δίκαιο. “Τρίτος” [νοείται] κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή υπηρεσία, ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός, εκτός από το υποκείμενο των δεδομένων, τον υπεύθυνο επεξεργασίας και τα πρόσωπα που είναι εξουσιοδοτημένα να επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον ενεργούν υπό την άμεση εποπτεία ή για λογαριασμό του υπεύθυνου επεξεργασίας.

2. Σύμφωνα με το άρθρο 3 § 1 του ν. 2472/1997 «Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται στην εν όλω ή εν μέρει αυτοματοποιημένη επεξεργασία, καθώς και στη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο». Μόνο η συλλογή, αποθήκευση και διάδοση κάθε είδους στοιχείων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα (έγγραφα, ηχογραφημένες κασέτες, βιντεοταινίες κλπ.) εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ν. 2472/1997, ανεξαρτήτως του αν στο πεδίο του νόμου εμπίπτει και η εν γένει δημοσιοποίηση πληροφοριών με τη μορφή συνεντεύξεως, έστω και μαγνητοσκοπημένης. Οι επεξεργασίες των δεδομένων ήχου και εικόνας καλύπτονται από τον ν. 2472/1997 μόνο εφόσον είναι αυτοματοποιημένες ή εφόσον τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνονται ή προορίζονται να περιληφθούν σε αρχείο

διαρθρωμένο σύμφωνα με ειδικά, όσον αφορά πρόσωπα, κριτήρια, ώστε να είναι ευχερής η πρόσβαση στα εν λόγω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (βλ. οδηγία 95/46/EK, σκέψη προοιμίου αρ. 27). Η αναφορά σε προσωπικά δεδομένα με τη μορφή συνέντευξης αποτελεί έκφραση άποψης ή γνώμης του ομιλούντος προσώπου ή των συμμετεχόντων στη συνέντευξη (δηλαδή και του δημοσιογράφου), δεν μπορεί να θεωρηθεί όμως λειτουργικό μέρος ενός αρχείου (των βιντεοκασετών των μεταδιδόμενων εκπομπών που τηρεί ο τηλεοπτικός σταθμός κατ' άρθρο 3 § 12 του ν. 2328/1995), διότι δεν έχει αυτοτέλεια ως προς την δομή της βιντεοκασέτας ως αρχείου. Δεν μπορεί να αποτελέσει τμήμα ή αυτοδύναμο ως προς το περιεχόμενό της τμήμα, δηλαδή μέρος της δομής, του συγκεκριμένου αρχείου. Αντίθετα, ως προς την μετάδοση των στοιχείων μπορεί κανείς να εντοπίσει και να αναζητήσει οπτικά τα σημεία αυτά στη ροή της βιντεοταινίας, διότι ως πληροφορίες αποτελούν ανεξάρτητα τμήματα αυτοτελή, ξένα προς το περιβάλλον στο οποίο διαδραματίζεται η εκπομπή, με συνέπεια να αποτελούν οπτικά και ηχητικά προσωπικά δεδομένα (έτσι και στην απόφαση της Αρχής 100/2000). Η βιντεοκασέτα–κασέτα της μεταδιδόμενης εκπομπής λειτουργεί για αυτό τον λόγο, έστω και σε υποτυπώδη μορφή, ως αρχείο διαρθρωμένο σύμφωνα με ειδικά, όσον αφορά τα πρόσωπα, κριτήρια, διότι είναι ευχερής η πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα που περιλαμβάνει, έστω με τη χρήση του μηχανικού μέσου του βίντεο.

3. Σύμφωνα δε με το άρθρο 4 του ν.2472/1997 «1. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει: α) Να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία εν όψει των σκοπών αυτών. β) Να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της

επεξεργασίας....» Η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει η δημοσιοποίηση στοιχείων, που περιέχουν προσωπικά δεδομένα στο πλαίσιο άσκησης δημοσιογραφικού επαγγέλματος να καθίσταται απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού, ήτοι για δημοσιογραφικούς αποκλειστικά σκοπούς. Η επανάληψη της προβολής αυτών κατά την αρχή της αναλογικότητας πρέπει επίσης να εξυπηρετεί αποκλειστικά τους σκοπούς της πληροφόρησης. Ανεξαρτήτως του τρόπου (της πρωτογενούς από τους συνήθως μη κατονομαζόμενους καταγγέλλοντες και όχι πάντοτε από τους δημοσιογράφους ή τους τηλεοπτικούς σταθμούς) συλλογής των πληροφοριών και πέραν του ότι η συλλογή αυτή συνιστά υπό προϋποθέσεις ποινικό αδίκημα (βλ. άρθρο 370^Α Π.Κ. και ιδίως παρ. 1, 2, 3 και 4 και σχετική νομολογία, ΑΠ 1317/2001, ΑΠ 874/2004) η ύπαρξη δημοσίου ενδιαφέροντος, ήτοι το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση και το αντίστοιχο δημοσιογραφικό καθήκον προς ενημέρωση, δικαιολογεί, κατ' αρχήν αν συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του νόμου, την τηλεοπτική χρήση αυτών (βλ. ΠολΠρωτ.Πειρ.706/2003, ΠολΠρωτ.Αθ.65/2004), ιδιαίτερα όσον αφορά τη δημόσια ζωή δημόσιων προσώπων. Παράνομη δημοσιογραφική έρευνα δεν σημαίνει πάντα και παράνομη δημοσίευση και αντίστροφα, πληροφορίες που αποκτήθηκαν με νόμιμο τρόπο δεν συνεπάγονται υποχρεωτικά και τη νομιμότητα της δημοσίευσής τους (βλ. Ι. Καράκωστας, Προσωπικότητα και Τύπος, εκδ. Α. Σάκκουλα, 2000, σελ. 178).

4. Σύμφωνα με το άρθρο 5 § 2 περ. ε' του ν. 2472/1997 «*Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η επεξεργασία και χωρίς τη συγκατάθεση, όταν ..... η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση του εννόμου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο τρίτος ή οι τρίτοι στους οποίους ανακοινώνονται τα δεδομένα και υπό τον όρο ότι*

τούτο υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα και δεν θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες αυτών». Ως τέτοιο έννομο συμφέρον νοείται και το δικαίωμα της πληροφόρησης, τόσο του πληροφορείν (άρθρο 14 παρ. 1 Σ.) όσο και του πληροφορείσθαι (άρθρο 5^Α Σ.) Η ανάγκη δε ενημέρωσης του κοινού γίνεται εντονότερη σε μείζονα θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος όπως είναι η λειτουργία των θεσμών και ειδικότερα η διαφθορά στο χώρο της δικαιοσύνης. Η δημοσιοποίηση των θεμάτων αυτών εξυπηρετεί το υπέρτερο έννομο συμφέρον των πολιτών προς πληροφόρηση. Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον καλύπτει μάλιστα και εκδηλώσεις προσώπων, που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο οι οποίες ανεξάρτητα από τον τρόπο και τον χρόνο που γίνονται (ακόμα δηλαδή και αν δεν γίνονται σε δημόσιο χώρο), πραγματοποιούνται στα πλαίσια των ανατιθεμένων σ' αυτούς υπηρεσιακών καθηκόντων και γι' αυτό η εκτέλεση τους υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική (βλ. σχετική νομολογία ΑΠ 1317/2001, ΑΠ 874/2004). Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον καλύπτει ακόμα και μη δημόσιες πράξεις όταν αυτές ενδιαφέρουν λόγω της φύσης τους το κοινωνικό σύνολο (ΠολΠρωτ.Αθ 65/2004). Έτσι ο χρηματισμός ενός δικαστή είναι ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος που ενδιαφέρει την κοινή γνώμη και συνδέεται με το ευρύτερο ζήτημα της διαφθοράς στον θεσμό της δικαιοσύνης.

Η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει εξάλλου η δημοσιοποίηση των στοιχείων δημοσιογραφικής έρευνας που περιέχουν προσωπικά δεδομένα να καθίσταται απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού, ήτοι για δημοσιογραφικούς αποκλειστικά σκοπούς. Η επανάληψη της προβολής αυτών πρέπει επίσης, με βάση την ίδια αρχή να εξυπηρετεί αποκλειστικά τους σκοπούς της πληροφόρησης, λαμβανομένης υπόψη και της φύσης του τηλεοπτικού μέσου (σε αντιδιαστολή με το έντυπο), που ανέχεται την αναμετάδοση-επανάληψη των πληροφοριών στο μέτρο

που αυτή είναι αναγκαία, καθώς και του βαθμού του δημοσίου ενδιαφέροντος που δημιουργείται για το θέμα. Η συνεχής και επανειλημμένη προβολή των ίδιων προσωπικών δεδομένων, πολλώ δε μάλλον αν αυτά είναι ευαίσθητα, υπερβαίνει τις ανάγκες ενημέρωσης του κοινού και, παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, όταν χωρίς να εξυπηρετείται οποιοσδήποτε άλλος υπέρτερος σκοπός άγει σε εξευτελισμό και διαπόμπευση των υποκειμένων των δεδομένων, δηλαδή στην, μέσω της τηλεοπτικής εκπομπής, επιβολή κύρωσης μη προβλεπόμενης και συνεπώς μη ανεκτής από την έννομη τάξη. Η χωρίς υπέρβαση των κριτηρίων αυτών επανάληψη της μετάδοσης, καθώς και η τμηματική σε σειρά περισσότερων εκπομπών αποκάλυψη των στοιχείων της έρευνας στοχεύει και στην αύξηση του ενδιαφέροντος της δημόσιας γνώμης και την πρόκληση εντονότερων αντιδράσεων, προκειμένου να προκύψει η εξυγιαντική παρέμβαση των αρμοδίων οργάνων και να αποφευχθεί το ενδεχόμενο συγκαλυπτικής υποβάθμισης των καταγγελιών.

Ειδικότερα όσον αφορά τους δικαστές, η δημοσιοποίηση πληροφοριών που ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων τους καθώς και η περιορισμένη και αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού επανάληψη της μετάδοσης των σχετικών πληροφοριών, είναι νόμιμη (άρθρο 7 § 2 ζ' του ν. 2472/1997), το οποίο κατά μείζονα λόγο αποτελεί νομιμοποιητική βάση επεξεργασίας και για τα απλά προσωπικά δεδομένα). Το ίδιο ισχύει και για κάθε άλλο πρόσωπο που φέρεται να εμπλέκεται σε κύκλωμα δικαστικής διαφθοράς. Η αποκάλυψη της κρίσης που ξέσπασε στην λειτουργία του θεσμού της δικαιοσύνης δικαιολογεί σε κάθε περίπτωση, λόγω του εντόνου δημοσίου ενδιαφέροντος, τη δημοσιοποίηση στοιχείων (π.χ. ηχητικών, όπως συνομιλιών ανακρίτριας με μεσολαβητή για διαπραγμάτευση δωροδοκίας), εφόσον δεν είναι νοητό να αντιταχθεί η ιδιωτικότητα μιας συνομιλίας, που έχει

αντικείμενο την οργάνωση δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού. Και τούτο ανεξαρτήτως του τρόπου συλλογής των δεδομένων (η οποία πρωτογενώς δεν έγινε πάντως ούτε από τους δημοσιογράφους ούτε από τους τηλεοπτικούς σταθμούς, αλλά, κατά τους προβληθέντες ισχυρισμούς, από τον συνομιλητή δικαστικής λειτουργού, δηλαδή από το ένα από τα επικοινωνούντα πρόσωπα). Επισημαίνεται εν προκειμένω η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 8 του ν. 3090/2002 (μεταγενέστερου της συνταγματικής αναθεώρησης του 2001), με την οποία αναδιατυπώθηκε η παρ. 4 του άρθρου 370^A ΠΚ, έτσι ώστε να αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της χρήσης παράνομα αποκτημένων μαγνητοταινιών κλπ, εφόσον αυτή γίνεται «ενώπιον οποιασδήποτε δικαστικής ή άλλης ανακριτικής αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορεί να διαφυλαχθεί διαφορετικά». Το «δικαιολογημένο» του συμφέροντος οφείλει να προκύπτει από την, εγγενή στην *stricto sensu* αναλογικότητα, στάθμιση των αξιών που αντιπαρατίθενται στις υπό εξέταση περιπτώσεις (βλ. Ν. Ανδρουλάκη, πρόλογος στο Τ. Ηλιοπούλου-Στάγγα, Χρήση παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων και δικαίωμα υπεράσπισης του κατηγορουμένου, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2003, σ. 17-18).

5. Κατά το άρθρο 7 παρ. 1 του ν. 2472/1997 «απαγορεύεται η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων». Η επεξεργασία αυτή κατ' εξαίρεση επιτρέπεται, ύστερα από άδεια της Αρχής χωρίς τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων των οποίων γίνεται επεξεργασία, εφόσον συντρέχει μία από τις περιπτώσεις της παρ. 2. Μία από αυτές τις περιπτώσεις είναι και η άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος (περ. ζ'), εφόσον όμως η επεξεργασία αφορά ευαίσθητα δεδομένα δημοσίων προσώπων. Από την ρύθμιση του άρθρου 7 § 2 περ. ζ' του ν.2472/1997, η οποία σημειώτεον μπορεί να εφαρμοσθεί κατ' αναλογία και στην περίπτωση των απλών δεδομένων, τίθενται για το

επιτρεπτό της επεξεργασίας οι εξής προϋποθέσεις: 1) η επεξεργασία να αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων 2) η επεξεργασία να πραγματοποιείται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς 3) άδεια της Αρχής, που χορηγείται μόνο εφόσον α) η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος..... και β) εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Κρίσιμος για την εφαρμογή του άρθρου 7 παρ. 2 περ. ζ., είναι ο προσδιορισμός της έννοιας των δημοσίων προσώπων, στα οποία αναφέρεται καθώς και ποια πρόσωπα περιλαμβάνονται σε αυτά. Ως δημόσια πρόσωπα κατά το ΕΔΔΑ νοούνται τα πρόσωπα που κατέχουν κάποια δημόσια θέση ή/και χρησιμοποιούν δημόσιο χρήμα ή ακόμα και όλοι όσοι διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στη δημόσια ζωή είτε την πολιτική, την οικονομική, την καλλιτεχνική, την κοινωνική, την αθλητική ή οποιουδήποτε άλλου τομέα της δημόσιας ζωής (βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Καρολίνα του Ανόβερο κατά Γερμανίας, 24.6.2004). Όσον αφορά τον ορισμό των δημοσίων προσώπων, υποστηρίζεται ότι ως δημόσια πρόσωπα θα πρέπει να θεωρηθούν, κατά διασταλτική ερμηνεία, εναρμονισμένη προς το Σύνταγμα, και τα λεγόμενα πρόσωπα της επικαιρότητας (βλ. και άρθρο του Μιχ. Π. Σταθόπουλου «Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους», ΝοΒ 2000 σελ. 1επ.)

6. Με βάση τα παραπάνω, κρίσιμη κάθε φορά είναι η εξέταση ενδεχομένης σύγκρουσης συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, αφενός του δικαιώματος της ελεύθερης πληροφόρησης (άρθρα 14 παρ. 1 και 5^Α Σ.), αφετέρου της προστασίας της ιδιωτικής ζωής του ατόμου και

από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (9, 9^A Σ). Από το Σύνταγμα δεν προκύπτει in abstracto επικράτηση του ενός δικαιώματος έναντι του άλλου. Πρέπει όμως να γίνεται μία οριοθέτηση των πεδίων εφαρμογής των δικαιωμάτων, σύμφωνα με τις αρχές της ad hoc στάθμισης των αντιτιθέμενων συμφερόντων και της πρακτικής αρμονίας και αναλογικής εξισορρόπησης, εφαρμόζοντας και την αρχή της αναλογικότητας, που κατοχυρώνεται και συνταγματικά στο άρθρ. 25 παρ. 1, με τέτοιον τρόπο ώστε τα προστατευόμενα αγαθά να διατηρούν την κανονιστική τους εμβέλεια. Η κρίση για το εάν στη συγκεκριμένη υπόθεση, η επεξεργασία ασκήθηκε νόμιμα ή αντίθετα παραβιάστηκε κατ' αυτή το δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης των θιγόμενων προσώπων και της ιδιωτικής ζωής υπακούει τόσο στο κριτήριο του κατά πόσο η επεξεργασία αυτή εξυπηρέτησε το συμφέρον της πληροφόρησης της κοινής γνώμης, που υπερτερεί στη συγκεκριμένη περίπτωση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής, όσο και στο κατά πόσο η συγκεκριμένη προσβολή ήταν στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας αναγκαία για την άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης (βλ. τη με αριθμ. 100/31.1.2000 απόφαση της Αρχής). Ειδικότερα:

6α). Η δημοσιοποίηση πληροφοριών, που αφορούν σε δημόσια πρόσωπα, όπως είναι αναμφιβόλως οι δικαστές, και ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων τους είναι νόμιμη (βλ. άρθρο 7 § 2 ζ' του ν. 2472/1997) και υφίσταται σε κάθε περίπτωση το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού επί του σκανδάλου ότι δικαστές χρηματίζονται. Το ίδιο ισχύει και για κάθε άλλο πρόσωπο που εμπλέκεται στο κύκλωμα που φαίνεται να δρούσε στο χώρο της Δικαιοσύνης και τον τρόπο με τον οποίο εκπρόσωποι του προέβαιναν σε παράνομες πράξεις, όπως η δωροδοκία, η δωροληψία, η παράνομη έκδοση ευνοϊκών δικαστικών αποφάσεων κ.α.. Κατά συνέπεια η

αποκάλυψη της κρίσης, που διέπει την λειτουργία των θεσμών, καθιστά ανεκτή σε κάθε περίπτωση λόγω του εντόνου δημοσίου ενδιαφέροντος τη δημοσιοποίηση στοιχείων-ντοκουμέντων. Η επανάληψη της προβολής των προβαλλόμενων στοιχείων, δεν παραβιάζει επίσης την αρχή της αναλογικότητας στο μέτρο που εξυπηρετεί αποκλειστικά και μόνο τους σκοπούς της πληροφόρησης για θέματα, που ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων δημοσίων προσώπων. Ειδικά, εφόσον πρόκειται για πρόσωπα της δημόσιας ζωής ή θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος, η ανάγκη ενημέρωσης του κοινού είναι εντονότερη. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) αναγνωρίζει το ρόλο των δημοσιογράφων ως “public watch dog” δηλαδή το ρόλο του δημόσιου παρατηρητή, (βλ. μεταξύ άλλων υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδα, 27.5.2004), ήτοι την ελεγκτική λειτουργία του τύπου, η οποία καλύπτει τη δυνατότητά του να στηλιτεύει τα κακώς κείμενα με τη δημοσιοποίηση και δημόσια κριτική τους. Οι δικαστικές δε αρχές δεν δύνανται να εκφύγουν του δημοσιογραφικού ελέγχου και της άσκησης οξείας κριτικής, προκειμένου η κοινή γνώμη να βεβαιωθεί ότι οι δικαστές ανταποκρίνονται στα δημόσια καθήκοντά τους και τον σκοπό της αποστολής τους (βλ. αντί άλλων απόφαση ΕΔΔΑ υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδα, 27.5.2004). Εντούτοις το ΕΔΔΑ έχει τονίσει την ανάγκη να επιδεικνύεται η μεγαλύτερη δυνατή σύνεση όταν πρόκειται για μέτρα που αφορούν τη δικαιοσύνη, η οποία αποτελεί θεσμό ουσιώδη σε κάθε δημοκρατική κοινωνία (βλ. απόφαση ΕΔΔΑ, υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδα, 27.5.2004, παραγρ. 42). Και ναι μεν ο τύπος αποτελεί ένα από τα μέσα που διαθέτει η δημόσια γνώμη για να διαπιστώνει ότι οι δικαστές ασκούν ευόρκως τα υψηλά τους καθήκοντα, αλλά το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974, δεν εγγυάται απεριόριστη ελευθερία του τύπου, ακόμη κι όταν πρόκειται για τη

δημοσίευση σοβαρών ζητημάτων δημοσίου συμφέροντος. Η παράγραφος 2 προβλέπει ότι η άσκηση αυτής της ελευθερίας συνεφέλκεται υποχρεώσεις και ευθύνες που ισχύουν και για τον τύπο. Σημειώνει μάλιστα εν προκειμένω το ΕΔΔΑ την ιδιαίτερη αποστολή της δικαστικής εξουσίας στην κοινωνία, η δράση της οποίας, ως εγγυήτριας της δικαιοσύνης που είναι θεμελιώδης αξία του κράτους δικαίου, έχει ανάγκη την εμπιστοσύνη των πολιτών για να αποδώσει καρπούς. Για τον ίδιο λόγο, η δικαστική εξουσία μπορεί ενίοτε να χρειαστεί να προστατευθεί εναντίον αποδομητικών επιθέσεων που γίνονται χωρίς σοβαρή θεμελίωση (βλ. απόφαση ΕΔΔΑ, υπόθεση Ρίζος και Ντάσκας κατά Ελλάδας, 27.5.2004, παραγρ. 43, Prager & Oberschlink κατά Αυστρίας, 26.4.95, παραγρ. 34).

6β). Σ' ότι αφορά τα τρίτα πρόσωπα κατά την έννοια του ν. 2472/1997, η αρχή της αναλογικότητας επιτρέπει την αναφορά στα προσωπικά τους δεδομένα, όταν αυτή η αναφορά καθίσταται επίσης απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού, ήτοι για δημοσιογραφικούς αποκλειστικά σκοπούς. Η επανάληψη της προβολής αυτών κατά την αρχή της αναλογικότητας πρέπει επίσης να εξυπηρετεί αποκλειστικά τους σκοπούς της πληροφόρησης, λαμβανομένης πάντα υπόψη και της φύσης του τηλεοπτικού μέσου, που επιτρέπει και ενίοτε επιβάλλει την αναμετάδοση των ειδήσεων σε τακτά χρονικά διαστήματα. Δεν επιτρέπεται όμως αναφορά σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όταν δεν έχει επαρκώς εξετασθεί η συνάφεια συγκεκριμένων προσώπων με το αντικείμενο της δημοσιογραφικής έρευνας. Γιατί έτσι όχι μόνο δεν εξασφαλίζεται ο σύννομος σκοπός της επεξεργασίας, ήτοι, το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, αλλά επιπλέον παρόμοια αναφορά αποτελεί παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον τα δεδομένα αυτά σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 2472/1997, θα

πρέπει να είναι συναφή, πρόσφορα, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας, και να είναι ακριβή. Συνεπώς, η αναφορά μέσω των θεωρουμένων ως ντοκουμέντων στις πιο πάνω τηλεοπτικές εκπομπές ευαίσθητων ή μη, προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων στο μέτρο, που δεν είναι αναγκαία για τη δημοσιογραφική διερεύνηση των συγκεκριμένων υποθέσεων, αντιβαίνει στον ν.2472/1997.

III. Η Αρχή ενεργώντας αυτεπαγγέλτως εξέτασε στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της την νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από εκπομπές του τηλεοπτικού σταθμού «Alter Channel» και συγκεκριμένα από τις εκπομπές «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ» του δημοσιογράφου Ε. Τριανταφυλλόπουλου, που προβλήθηκαν από το προαναφερόμενο τηλεοπτικό σταθμό κατά τις ημερομηνίες 13.01.05, 16.01.05, 23.01.05, 23.01.05, 30.01.05, 6.02.05, 10.02 και 27.02.05.

III. Α). Από το σύνολο του αποδεικτικού υλικού που προσκομίστηκε και την εν γένει συζήτηση της υπόθεσης αποδείχτηκαν τα παρακάτω:

α). Ο τηλεοπτικός σταθμός «Alter Channel» μεταδίδει ενημερωτικές εκπομπές με τίτλο «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ», των οποίων την παραγωγή επιμελείται η εταιρία «Ε. Τριανταφυλλόπουλος και Σία Ε.Ε.», συμφερόντων του δημοσιογράφου και παρουσιαστή των εν λόγω εκπομπών κ. Ε. Τριανταφυλλόπουλου.

β). Οι εκπομπές αυτές μεταδίδονται στο πλαίσιο του από 22.11.03 ιδιωτικού συμφωνητικού, που έχει συναφθεί μεταξύ του τηλεοπτικού σταθμού, της ετερόρρυθμης εταιρίας με την επωνυμία «Ε.

Τριανταφυλλόπουλος και ΣΙΑ Ε.Ε.» ως παραγωγού και του ίδιου του δημοσιογράφου Ε. Τριανταφυλλόπουλου ως αντισυμβαλλομένου.

γ). Από τη σύμβαση αυτή προκύπτει ότι δεν υπάρχει σχέση εξαρτημένης εργασίας μεταξύ του Ε. Τριανταφυλλόπουλου και του τηλεοπτικού σταθμού. Ο σταθμός διατηρεί αρχείο με τις βιντεοταινίες όλων των μεταδοθεισών εκπομπών (βλ. άρθρο 3 § 12 ν. 2328/1995) τουλάχιστον για τρεις μήνες από την παρουσίαση της εκπομπής που τα περιείχε.

Πέραν τούτου όμως τίποτα δεν μεταδίδεται χωρίς την έγκριση του τηλεοπτικού σταθμού. Η ροή του προγράμματος παρακολουθείται από υπαλλήλους του σταθμού και υπάρχει η δυνατότητα διακοπής αυτής από αρμόδιο υπάλληλο, αν παραστεί ανάγκη προς τούτο. Η δυνατότητα του σταθμού αναμετάδοσης των εκπομπών του ή κρίσιμων αποσπασμάτων αυτών περιέχεται στον σκοπό και τον τρόπο της επεξεργασίας, τους οποίους αυτός (ο τηλεοπτικός σταθμός) καθορίζει αποκλειστικά ή συνκαθορίζει ανάλογα με την παραγωγό εταιρεία και τον δημοσιογράφο και παρουσιαστή της εκπομπής Ε. Τριανταφυλλόπουλο. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παρ. 1.6 του από 22.11.03 ιδιωτικού συμφωνητικού, «Η θεματολογία, η δομή και η μορφή των εκπομπών θα καθορίζονται από τον Παραγωγό και τον Αντισυμβαλλόμενο σε συνεργασία με τον Διευθυντή Ειδήσεων και Ενημέρωσης του τηλεοπτικού σταθμού. Σε περίπτωση διαφωνίας τους την τελική απόφαση θα λαμβάνει ο Διευθύνων Σύμβουλος του τηλεοπτικού σταθμού». Ακόμη, κατά τη παρ. 2.2. περ. δ του ίδιου συμφωνητικού, ο τηλεοπτικός σταθμός έχει έναντι του παραγωγού κατά αποκλειστικότητα «το δικαίωμα διασκευής, μετατροπής με διαφορετικό μοντάζ ή και μετατροπές (προσθαφαιρέσεις) του παραχθησόμενου τηλεοπτικού προϊόντος σε άλλες μορφές τηλεοπτικών προγραμμάτων». Επομένως, είναι προφανές ότι ο

τηλεοπτικός σταθμός είναι υπεύθυνος επεξεργασίας, αφού αυτός μαζί με τον παραγωγό καθορίζουν τη θεματολογία, τη δομή και τη μορφή των εκπομπών, ενώ έχει έναντι του παραγωγού κατά αποκλειστικότητα το δικαίωμα καθορισμού της οιασδήποτε επεξεργασίας (π.χ., διαμόρφωσης, αναμετάδοσης) του τηλεοπτικού προϊόντος.

δ). Στο πλαίσιο λειτουργίας της πιο πάνω σύμβασης, ο δημοσιογράφος και παρουσιαστής των εκπομπών «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» και «ΖΟΥΓΚΛΑ» Ε. Τριανταφυλλόπουλος έχει σχηματίσει αρχείο με έγγραφα, μαγνητοταινίες κ.α. (στο έξις «ντοκουμέντα») με απλά ή/και ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, τα οποία, ανεξαρτήτως του τρόπου της συλλογής αυτών, τα διατήρησε - ή διατηρεί ακόμα στο μέτρο που δεν παραδόθηκαν όλα (πρωτότυπα και αντίγραφα) στα αρμόδια όργανα (Εισαγγελέα κλπ.) - για δημοσιογραφική έρευνα και έκανε τηλεοπτική χρήση αυτών κατά τις επίμαχες εκπομπές, οπότε και είναι επίσης “υπεύθυνος επεξεργασίας” κατά τον ν. 2472/1997. Σημειώνεται δε ότι για την έννοια του νόμου είναι αδιάφορο αν είχε την πρόθεση να συγκροτήσει διαρκές αρχείο ή όχι (βλ. απόφαση του ΣτΕ με αριθμ. 3545/2002, σελ 25). Άλλωστε τα ανωτέρω παραδέχεται και ο ίδιος ο δημοσιογράφος στην τηλεοπτική εκπομπή «ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ», που μεταδόθηκε στις 23.01.05, αφού ανέφερε ότι έχει στην κατοχή του κασέτες με μαγνητοφωνημένες συνομιλίες της ανακρίτριας Α.Η., παρά το γεγονός ότι ο πληρεξούσιος δικηγόρος του κ. Αγιοστρατίτης δήλωσε κατά την ακρόαση της 24.02.05 ενώπιον της Αρχής ότι τα πάντα έχουν παραδοθεί στον Εισαγγελέα και ότι οι εκπομπές από τις 16.01.05 και μετά, μεταδίδουν τα διάφορα στοιχεία στο ρεπορτάζ χωρίς ο δημοσιογράφος να έχει στην κατοχή του κανένα ντοκουμέντο.

III. Β). Από τις κασέτες των επίμαχων εκπομπών των προαναφερόμενων ημερομηνιών, τις οποίες κασέτες ζήτησε η Αρχή προς αυτεπάγγελτη εξέταση και προσκομίστηκαν από τον τηλεοπτικό σταθμό «Alter Channel» διαπιστώθηκε ότι οι προαναφερόμενες εκπομπές γενικά περιστρέφονταν γύρω από θέματα, που συνδέονται με τη λειτουργία των θεσμών και ειδικότερα με την αποκάλυψη υφιστάμενου, κατά τη δημοσιογραφική έρευνα, κυκλώματος που δρούσε στο χώρο της Δικαιοσύνης και τον τρόπο με τον οποίο εκπρόσωποι του συνεργάζονταν και προέβαιναν σε παράνομες πράξεις, όπως η δωροδοκία, η δωροληψία, που οδηγούσαν στην έκδοση παράνομων δικαστικών αποφάσεων. Από τις ίδιες κασέτες και πέρα από τα προαναφερόμενα θέματα, προκύπτει ότι γίνεται αναφορά σε δεδομένα ευαίσθητα ή μη τρίτων προσώπων, είτε ανακριβή είτε που δεν έχουν σχέση, σύμφωνα και με αυτήν ακόμα τη δημοσιογραφική έρευνα, με το κύκλο προσώπων, που φέρονται να συγκροτούν την ομάδα του παραδικαστικού κυκλώματος και αφορούν συμπεριφορές που δεν συνδέονται με αυτές τις δραστηριότητες. Ειδικότερα από το σύνολο των τηλεοπτικών εκπομπών, που εξετάστηκε, προκύπτουν τα ακόλουθα:

α). Στην εκπομπή ΖΟΥΓΚΛΑ στις 13.01.05 στο πλαίσιο αναφοράς στις δραστηριότητες του δικαστή Α.Σ., προβάλλεται βίντεο που δείχνει τη σύζυγο του, τρίτο δηλαδή πρόσωπο, και τον ίδιο στο κατάστημα, που διατηρεί η κ. Σ. να συνομιλούν με δημοσιογράφο, τον οποίο θεωρούν πελάτη του καταστήματος. Επιδεικνύονται πρακτικά ΑΠ, όπου περιέχουν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, δηλαδή ποινικές καταδίκες όχι μόνο του εν λόγω δικαστή, αλλά και της συζύγου του. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στην με αριθ. 1562/2001 καταδικαστική απόφαση του Μον. Πλημ. Γιαννιτσών, σύμφωνα με την οποία ο Α.Σ. και η σύζυγός του καταδικάζονται για μη έγκαιρη καταβολή ασφαλιστικών εισφορών. Αναφέρεται ότι η σύζυγός και η κόρη του Α.Σ. τον έχουν μηνύσει για

ανάρμοστη συμπεριφορά και απόπειρα ανθρωποκτονίας, στοιχείο που δεν αφορά μόνο τον εν λόγω δικαστή, αλλά και τη σύζυγο και την κόρη του, δηλαδή τρίτα πρόσωπα. Τέλος, επιδεικνύεται έκθεση επιθεωρήσεως, σύμφωνα με την οποία προτείνεται η οριστική παύση του Λ.Σ. για λόγους που αφορούν την έλλειψη ήθους, εργατικότητας και προσήκουσας συμπεριφοράς. Τα ίδια επαναλαμβάνονται στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 16.01.05, όπου γίνεται πάλι αναφορά στην υπόθεση «Σ.» και επαναλαμβάνονται τα σχετικά βίντεο, δηλαδή σε όλες αυτές τις περιπτώσεις γίνεται αναφορά σε προσωπικά δεδομένα ευαίσθητα ή όχι πέραν του δικαστή Σ., άλλων προσώπων χωρίς εμφανή σύνδεση με τον τρόπο που αυτός ή άλλοι δικαστές ασκούν τα καθήκοντα τους, άρα χωρίς καμία σχέση με ομάδα δικαστικών λειτουργών, που φέρονται ότι δρουν αντίθετα προς το Σύνταγμα, τους νόμους και τον όρκο τους.

β). Στην ίδια εκπομπή στις 16.01.05 ακούγονται συνομιλίες γυναίκας, που φέρεται να είναι η πρωτοδίκης Α.Η., με τρίτο πρόσωπο για θέματα που αφορούν δωροδοκία της ίδιας και άλλων δικαστών με σκοπό την αθώωση εμπόρων ναρκωτικών. Κατά τη διάρκεια αυτών των συνομιλιών, ακούγονται όμως και ονόματα τρίτων προσώπων, όπως δικαστών, δικηγόρων κ.α., τα οποία αναιτιολόγητα αναφέρονται, αφού σε επόμενες εκπομπές αποδεικνύεται ότι τα εν λόγω πρόσωπα δεν έχουν καμία σχέση με το φερόμενο ως παραδικαστικό κύκλωμα. Γίνεται δηλαδή, επεξεργασία δεδομένων τρίτων προσώπων μάλιστα όχι μόνο μη συναφών και πρόσφορων για το σκοπό νόμιμης επεξεργασίας, που είναι η ενημέρωση του κοινού για την ορθή λειτουργία τη δικαιοσύνης, αλλά και εν γνώσει του παρουσιαστή ανακριβών, αφού σε επόμενες εκπομπές αποδεικνύεται ότι τα εν λόγω πρόσωπα δεν έχουν την παραμικρή σχέση με τα φερόμενα ως συγκροτούντα το παραδικαστικό κύκλωμα πρόσωπα.

γ). Στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 23.01.05 επιδεικνύονται προσωπικές επιστολές του Μητροπολίτη ... προς και από τον Πατριάρχη ... για το ποιόν του αρχιμανδρίτη Ι.Π.Γ., δηλαδή γίνεται επεξεργασία δεδομένων τρίτων προσώπων χωρίς να ερευνάται η σχέση του περιεχομένου των επιστολών με την καταγγελλομένη δραστηριότητα του συγκεκριμένου αρχιμανδρίτη.

δ). Στην ίδια εκπομπή, εμφανίζεται στην οθόνη μηνυτήρια αναφορά πολλών Κυθηρίων κατά τεσσάρων προσώπων, ενός μητροπολίτη και τριών αρχιμανδριτών, ένας εκ των οποίων είναι ο Ι. Π. Γ., βάσει της οποίας ασκήθηκε ποινική δίωξη μεταξύ άλλων για διακεκριμένη κλοπή και παράνομη μεταφορά βυζαντινών έργων τέχνης, γίνεται δηλαδή και πάλι επεξεργασία δεδομένων τρίτων προσώπων. Πέρα από τον Ι. Π. Γ., η αναφορά του ονόματος του οποίου δικαιολογείται για την διακρίβωση του αληθούς του δημοσιογραφικού ρεπορτάζ, δεν τεκμηριώνεται με κάποιο τρόπο το απαραίτητο της αναφοράς και όλων των άλλων ονομάτων.

ε). Στην ίδια εκπομπή αναφέρονται στο πλαίσιο ρεπορτάζ τα ονόματα άλλων τεσσάρων δικαστών, που φαίνονται να συμμετέχουν σε δίκες που με άμεσο ή έμμεσο τρόπο αφορούν και τον Ι. Γ. και να εκδίδουν ευνοϊκές προς αυτόν αποφάσεις, αναφορά που υπό προϋποθέσεις στοιχειοθετείται, ενώ περαιτέρω αναφέρεται το όνομα γνωστής ηθοποιού, που είχε καταθέσει ως μάρτυρας, χωρίς να αποδεικνύεται στη συνέχεια η σχέση της με το παραδικαστικό κύκλωμα. Τέλος, επιδεικνύεται απόκομμα λογαριασμού του κινητού τηλεφώνου του Η.Α., όπου φαίνεται επικοινωνία του με δικηγόρο, με υπηρετούντα στο ΣΔΟΕ και με πρωτοδίκη Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα μέσα από την αναφορά

αυτή αποκαλύπτονται προσωπικά δεδομένα τρίτου προσώπου, του υπηρετούντος στο ΣΔΟΕ και συγκεκριμένα το γεγονός ότι το 1993 είχε εμπλακεί σε ατύχημα, που του προκάλεσε κρανιοεγκεφαλική κάκωση, δηλαδή δεδομένα τρίτων προσώπων και μάλιστα ευαίσθητων. Επιπλέον, η αναφορά σε ευαίσθητα δεδομένα υγείας με την επίκληση ότι αποτελούν τον λόγο του κωλύματος για το οποίο ο υπηρέτων στο ΣΔΟΕ δεν επικοινωνήσε με τους δημοσιογράφους της εκπομπής για να δώσει τις δικές του εξηγήσεις δεν δικαιολογείται σε καμία περίπτωση, αφού δεν στοιχειοθετείται η εμπλοκή του στο παραδικαστικό κύκλωμα. Επίσης, γίνεται αναφορά σε πειθαρχικά παραπτώματα της πρωτοδίκου Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα στην προσωρινή παύση της για συμμετοχή σε τυχερά παιχνίδια στο καζίνο Θεσσαλονίκης, χωρίς αυτή η αναφορά να είναι πρόσφορη και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας.

ζ). Στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 30.01.05, εμφανίζεται στην οθόνη σύμβαση δανείου ανώνυμης καταγγέλλουσας, η οποία μετά από παρότρυνση του Ι.Γ. κατά το δημοσιογράφο, θέτει ως εγγυητή κατονομαζόμενο ιεράρχη, χωρίς να διασαφηνίζεται, αν ο συγκεκριμένος έχει κάποια περαιτέρω εμπλοκή. Κατά τη διάρκεια της ίδιας εκπομπής, επιδεικνύονται ακόμη στην οθόνη μια επιστολή της καταγγέλλουσας προς τον Αρχιεπίσκοπο για “το ποιόν του Γ.” του οποίου αναφέρεται και η διεύθυνση κατοικίας του, δηλαδή δεδομένου η επεξεργασία του οποίου υπερβαίνει το νόμιμο σκοπό, που είναι η ενημέρωση σχετικά με το παραδικαστικό κύκλωμα και τα πρόσωπα, που εμπλέκονται σε αυτό.

η). Στην ίδια εκπομπή, εμφανίζονται στην τηλεοπτική οθόνη και άλλες επιστολές, μια εκ των οποίων φαίνεται να προέρχεται από το μητροπολίτη ... προς τον πρόεδρο του ΑΠ, που τον παροτρύνει να

ασκήσει ποινική δίωξη κατά του μητροπολίτη ..., δηλαδή αποκαλύπτεται δεδομένο που δεν έχει την παραμικρή σχέση με τη συγκρότηση παραδικαστικού κυκλώματος και μάλιστα δεδομένο όχι ασφαλές, εφόσον όπως προκύπτει στη συνέχεια του ρεπορτάζ, η εν λόγω επιστολή μπορεί να είναι και πλαστή.

θ). Στην εκπομπή ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ στις 13.02.05, εμφανίζονται εικόνες από εκδήλωση (αργότερα αναφέρεται ότι πρόκειται για χειροτόνηση νέων μητροπολιτών), όπου ο αρχιεπίσκοπος αποχωρεί από κάποιο ναό και εμφανίζεται να τον ακολουθούν διάφορα πρόσωπα, που έχουν εξέλθει από το ναό, μεταξύ των οποίων ο Ι. Γ. και ο δικηγόρος Ν.Ε. Την ίδια εικόνα την προβάλλουν επανειλημένως, το λιγότερο έξι φορές, δηλαδή προβάλλεται η εικόνα τρίτου προσώπου, του αρχιεπισκόπου, προσώπου, που δεν προκύπτει από κανένα στοιχείο του φακέλου ότι είχε σχέση και εμπλοκή με τη συγκρότηση του παραδικαστικού κυκλώματος, το οποίο φαίνεται να αποτελείται από δικαστικούς και εκκλησιαστικούς λειτουργούς, αλλά όχι και από τον ίδιο τον αρχιεπίσκοπο.

ι). Στην εκπομπή ΖΟΥΓΚΛΑ στις 27.02.05, φαίνεται ένορκη βεβαίωση του πρώην Μητροπολίτη ..., όπου κατηγορεί τον νυν ... και το κ. Κ., ως υπόπτους διακίνησης ναρκωτικών σε ύποπτο μπαρ, δεδομένα τρίτων προσώπων που δεν σχετίζονται άμεσα με τη συγκρότηση του κυκλώματος, που η εν λόγω εκπομπή επιδιώκει να αποκαλύψει.

κ). Στην εκπομπή ΖΟΥΓΚΛΑ στις 10.02.05 στο πλαίσιο ρεπορτάζ, αναφέρονται τα ονόματα δύο δικαστών (εφετών), που αντικαταστάθηκαν και δεν δίκασαν τελικά υπόθεση του Α.Β., τρίτων δηλαδή προσώπων,

των οποίων η εμπλοκή στο παραδικαστικό κύκλωμα δεν προκύπτει από πουθενά.

λ). Στην ίδια εκπομπή στις 10.02.05, επιδεικνύεται στην οθόνη φωτογραφία από βάπτιση Αλβανού, τρίτου δηλαδή προσώπου, άσχετου με το παραδικαστικό, με ιερέα τον αιδεσιμότατο ... και ανάδοχο τον Α.Β. Η επίδειξη της συγκεκριμένης φωτογραφίας και κυρίως αναφορικά με τον βαπτιζόμενο κρίνεται ως αντίθετη στο νόμιμο σκοπό επεξεργασίας, που είναι η ενημέρωση του κοινού για τη λειτουργία παραδικαστικού κυκλώματος.

IV. Από όλα τα ανωτέρω γίνεται φανερό ότι:

α) Σχετικά με την διαφθορά στο χώρο της δικαιοσύνης:

Η αυτούσια προβολή των στοιχείων σχετικά με κάθε συμμετέχοντα στο παραδικαστικό κύκλωμα είναι δικαιολογημένη βάσει του άρθρου 5 παρ.2 ε και 7 παρ. 2 ζ του Ν. 2472/1997 και συγκεκριμένα, λόγω του έντονου δημοσίου ενδιαφέροντος σχετικά με την άσκηση των δημοσίων καθηκόντων των δημόσιων λειτουργών, στο μέτρο, που η δημοσιοποίηση των στοιχείων αυτών είναι αναγκαία για την ενημέρωση της κοινής γνώμης και εξυπηρετεί υπέρτερο έννομο συμφέρον, αυτό της πληροφόρησης των πολιτών για το ζήτημα της διαφθοράς στο χώρο της δικαιοσύνης. Οι επαναλήψεις των προβαλλόμενων ντοκουμέντων, που αφορούν την κρίση του θεσμού της δικαιοσύνης από πράξεις επίορκων δικαστών και εκκλησιαστικών παραγόντων είναι ανεκτές, αν έλαβαν χώρα σε περιορισμένο βαθμό, λαμβανομένων υπόψη της φύσης του τηλεοπτικού μέσου και του έντονου δημοσίου ενδιαφέροντος, που αποδεικνύεται και από την παράλληλη ενασχόληση όλων των μέσων ενημέρωσης και του έντυπου τύπου με το θέμα των αποκαλύψεων του καταγγελλόμενου τηλεοπτικού σταθμού. Συνεπώς, η επανάληψη της

προβολής αυτών, ενόψει και του γεγονότος ότι οι καταγγελλόμενοι εξακολουθούσαν να εκτελούν τα καθήκοντα τους, δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας αποκλειστικά και μόνο στο μέτρο, που εξυπηρετεί τους σκοπούς της πληροφόρησης για θέματα, που ανάγονται στην άσκηση των δημοσίων καθηκόντων δημοσίων προσώπων.

β). Σχετικά με την αναφορά προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων: Η αναφορά κατά τις πιο πάνω τηλεοπτικές εκπομπές ευαίσθητων ή όχι προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων στο μέτρο, που δεν είναι αναγκαία για τη δημοσιογραφική διερεύνηση των συγκεκριμένων υποθέσεων αντιβαίνει στον ν.2472/1997, αποτελώντας επεξεργασία η οποία υπερβαίνει τα από την αρχή της αναλογικότητας επιβαλλόμενα όρια, αφού η ικανοποίηση του σκοπού της ενημέρωσης του κοινού και κατ' επέκταση η προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος δεν απαιτούσε την τηλεοπτική προβολή τους. Επιπροσθέτως, αντίκειται στις διατάξεις του Ν. 2472/1997 η αναφορά σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, χωρίς να έχει επαρκώς εξετασθεί η συνάφεια των συγκεκριμένων προσώπων με το αντικείμενο της δημοσιογραφικής έρευνας, με αποτέλεσμα όχι μόνο να μην εξασφαλίζεται ο σκοπός της επεξεργασίας ήτοι, το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, αλλά επιπλέον να υφίσταται παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον τα δεδομένα αυτά σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 περ. γ, προκειμένου να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας θα πρέπει να είναι ακριβή.

V). Επειδή η Αρχή, με βάση το άρθρο 21 παρ. 1 του ν.2472/1997 «επιβάλλει στους υπεύθυνους επεξεργασίας ή στους τυχόν εκπροσώπους τους τις ακόλουθες διοικητικές κυρώσεις, για παράβαση των υποχρεώσεών τους, που απορρέουν από τον παρόντα νόμο και από κάθε άλλη ρύθμιση που αφορά την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα α)...β) πρόστιμο ποσού

από τριακόσιες χιλιάδες (300.000) έως πενήντα εκατομμύρια (50.000.000) δραχμές, γ)...δ)...ε)...»

Επειδή, τόσο ο τηλεοπτικός σταθμός “Alter Channel”, όσο και ο δημοσιογράφος Ε. Τριανταφυλλόπουλος είναι υπεύθυνοι επεξεργασίας και έχουν στην κατοχή τους αρχείο με βάση τις διατάξεις του άρθρου 2 του Ν. 2472/1997, το οποίο και παρανόμως επεξεργάστηκαν

Επειδή η Αρχή με βάση την με αριθ. 100/2000 απόφαση της, η οποία ήδη έχει επικυρωθεί με την με αριθ. 3525/2002 απόφαση του ΣτΕ είχε επιληφθεί και επιβάλλει μεταξύ άλλων πρόστιμο στο δημοσιογράφο Ε. Τριανταφυλλόπουλο για παράνομη κατά το Ν. 21472/1997 επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατά τη διάρκεια τηλεοπτικών εκπομπών, γεγονός που πρέπει να συνεκτιμηθεί κατά την επιμέτρηση ως προς αυτόν του προστίμου

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

- 1) Επιβάλλει στην Ανώνυμη Εταιρεία με την επωνυμία “Ελεύθερη Τηλεόραση Α.Ε.” ιδιοκτήτριας του τηλεοπτικού σταθμού “Alter Channel” πρόστιμο ύψους 80.000 ευρώ για την παράνομη επεξεργασία ευαίσθητων ή όχι προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων, που για τους αναφερόμενους στο σκεπτικό λόγους αντιβαίνει στον ν.2472/1997.
- 2) Επιβάλλει στον δημοσιογράφο Ε. Τριανταφυλλόπουλο πρόστιμο ύψους 50.000 ευρώ για την παράνομη επεξεργασία ευαίσθητων ή όχι προσωπικών δεδομένων τρίτων προσώπων, που για τους αναφερόμενους στο σκεπτικό λόγους αντιβαίνει στον ν.2472/1997.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΡ. 58 / 2005

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, συνήλθε μετά από πρόσκληση του Προέδρου της σε τακτική συνεδρίαση την 2-8-2005 στο κατάστημά της αποτελούμενη από τον Δ. Γουργουράκη, Πρόεδρο, και τους Σ. Λύτρα, Α. Παπαχρίστου, Σ. Σαρηβαλάση, μέλη, και τα αναπληρωματικά μέλη Γ. Πάντζιου, Α. Παπανεοφύτου και Χ. Πολίτη σε αναπλήρωση των τακτικών μελών Α. Πομπόρτση, Ν. Παπαγεωργίου και Ν. Φραγκάκη αντίστοιχα, οι οποίοι αν και είχαν προσκληθεί νομίμως δεν προσήλθαν λόγω κωλύματος, προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση που αναφέρεται στο ιστορικό της παρούσας. Εισηγητές της υπόθεσης είχαν ορισθεί οι Χ. Πολίτης και Γ. Πάντζιου. Παρόντες χωρίς δικαίωμα ψήφου ήσαν ο Φ. Μίτλεττον, ελεγκτής, ως βοηθός εισηγητής και η Γ. Παλαιολόγου ως γραμματέας.

Η Αρχή έλαβε υπόψη τα παρακάτω:

Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης – Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας – Διεύθυνση Ασφάλειας Ολυμπιακών Αγώνων (ΔΑΟΑ) με το με αρ. πρωτ. ΑΠ 62/24-5-2005 έγγραφό του ζητεί από την Αρχή την παράταση του χρόνου της λειτουργίας του κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης που χρησιμοποιείται για τον σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην απόφαση αρ. 63/2004 της Αρχής, που έληξε την 18-5-2005.

Ως πρωτογενής σκοπός επεξεργασίας δηλώνεται η διαχείριση της κυκλοφορίας, στην οποία περιλαμβάνονται:

- (α) η ρύθμιση της κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων,
- (β) η βεβαίωση σοβαρών-επικίνδυνων τροχαίων παραβάσεων και

(γ) η διαχείριση σοβαρών τροχαίων ατυχημάτων

Υποβάλλει επίσης το Υπουργείο αίτημα επέκτασης του σκοπού επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που λαμβάνονται από το σύστημα. Ως δευτερογενής σκοπός επεξεργασίας δηλώνεται η προστασία προσώπων και αγαθών, στην οποία περιλαμβάνονται:

α) η ειδική πρόληψη και εξιχνίαση σοβαρών αξιόποινων πράξεων, με αναφορά στη δυνατότητα χρήσης του συστήματος κατά τη διάρκεια συγκεντρώσεων ή συναθροίσεων,

β) η διαχείριση σοβαρών περιστατικών ασφάλειας και κρίσεων,

γ) η προστασία επισήμων προσώπων κατά τις μετακινήσεις τους,

δ) η προστασία ευπαθών στόχων (δημοσίων κτιρίων, πρεσβειών κλπ.), χωρίς αυτά να προσδιορίζονται ειδικότερα και συγκεκριμένα

ε) ο συντονισμός και έλεγχος του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του και

στ) η καταγραφή και διαβίβαση στις αρμόδιες αστυνομικές, εισαγγελικές και δικαστικές αρχές δεδομένων σε περίπτωση θανατηφόρων τροχαίων ατυχημάτων και τροχαίων ατυχημάτων με εγκατάλειψη, καθώς και σε περίπτωση σοβαρών εγκληματικών αξιόποινων πράξεων.

Το ΥΔΤ ζητεί επίσης διεύρυνση του αριθμού των χρηστών του συστήματος ώστε να υπάρχει η δυνατότητα (α) απευθείας λήψης και επεξεργασίας της εικόνας εκτός του ΘΕΠΕΚ και από τα Κέντρα Επιχειρήσεων της ΓΑΔΑ και της Γενικής Διεύθυνσης Ασφάλειας Επισήμων/Υπηρεσίας Προστασίας Επισήμων, του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας και (β) παράλληλης διασύνδεσης του συστήματος με τα Κέντρα Επιχειρήσεων του Πυροσβεστικού και του Λιμενικού Σώματος, χωρίς δυνατότητα χειρισμού των μηχανημάτων λήψης από τα τελευταία αυτά κέντρα.

Ακόμη ζητείται η δυνατότητα προσωρινής άρσης της απαγόρευσης που αφορά την αλλαγή της οπτικής γωνίας λήψης και την απόκρυψη εικόνας της εισόδου ή του εσωτερικού κατοικιών σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης και κατόπιν ειδικής αδείας της Αρχής.

Το ΥΔΤ ισχυρίζεται ότι τα παραπάνω είναι απολύτως αναγκαία για λόγους δημοσίου συμφέροντος που συνίστανται, πέραν της διαχείρισης της κυκλοφορίας οχημάτων και πεζών, στην προστασία της ασφάλειας των πολιτών.

Υπεύθυνος επεξεργασίας των δεδομένων είναι το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης / Ελληνική Αστυνομία και ειδικότερα οι επιμέρους υπηρεσίες για τις οποίες ζητείται δυνατότητα απευθείας λήψης και επεξεργασίας της εικόνας. Το κύκλωμα αποτελείται από 293 μηχανήματα λήψης εικόνας και ήχου (κάμερες) που είναι ενσωματωμένα στο σύστημα C4I και 49 μηχανήματα που προϋπήρχαν της εγκατάστασης του πιο πάνω συστήματος. Η βάση δεδομένων και ο εξοπλισμός, που υποστηρίζει την επεξεργασία, θα τηρείται στο ΘΕΠΕΚ της Δ/σης Τροχαίας Αττικής. Τα δεδομένα θα τηρούνται για επτά ημέρες, μετά την παρέλευση των οποίων τα στοιχεία θα παύουν να υφίστανται.

Μετά από εξέταση όλων των παραπάνω στοιχείων και αφού έλαβε υπ' όψιν τα πρακτικά που είχαν τηρηθεί κατά τις συνεδριάσεις της Αρχής της 16-6-2005, 24-6-2005, 29-6-2005 και 13-7-2005 που αφορούσαν το κρινόμενο ζήτημα και ειδικότερα τις απόψεις τις οποίες ανέπτυξαν ενώπιον της Αρχής οι εκπρόσωποι του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και κατόπιν διεξοδικής συζήτησης

ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

1. Η Αρχή έλαβε υπ' όψιν:

- Το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που αναφέρεται στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το οποίο ορίζει τα εξής: *«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων».*
- Τη Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.
- Τα άρθρα 7 (σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 8 (προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τα οποία ορίζονται αντίστοιχα ότι *«κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του»* και *«κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από τον νόμο».*

- Την Οδηγία 95/46/ΕΚ της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.
- Τα άρθρα 9 και 9^Α του Συντάγματος, τα οποία ορίζουν αντίστοιχα ότι «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του καθενός είναι απαραβίαστη» και ότι «καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».
- Τον Ν. 2472/97 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Από τον συνδυασμό των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι η επεξεργασία δεδομένων μέσω κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης συνιστά επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία υπόκειται στις ρυθμίσεις που αναφέρονται στις πιο πάνω διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, του ελληνικού συντάγματος και του ειδικού νόμου της Αρχής. Η Αρχή με την οδηγία 1122/2000 καθώς και η Ομάδα προστασίας των προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που έχει συσταθεί βάσει του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Ομάδα του άρθρου 29), με την γνωμοδότηση 4/2004, έχουν ορίσει τις γενικές προϋποθέσεις εγκατάστασης και λειτουργίας κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε δημόσιους χώρους. Ειδικότερα, με τις αποφάσεις αρ. 28/2004 και 63/2004 η Αρχή είχε επιτρέψει τη λειτουργία του συστήματος που αναφέρεται στην υπό κρίσιν αίτηση και το οποίο είχε χρησιμοποιηθεί για την ασφάλεια των Ολυμπιακών Αγώνων, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

2. Με την υπό κρίσιν αίτηση ζητείται αφενός μεν η παράταση της λειτουργίας του συστήματος για τον σκοπό της ρύθμισης της κυκλοφορίας, αφετέρου δε η διεύρυνση του σκοπού της επεξεργασίας των δεδομένων που λαμβάνονται μέσω του συστήματος για την προστασία προσώπων και αγαθών. Όπως προκύπτει από την αίτηση, επιδίωξη του υπεύθυνου επεξεργασίας είναι η εγκατάσταση ενός γενικού συστήματος ηλεκτρονικής εποπτείας που θα καλύπτει, πέραν της ρύθμισης της κυκλοφορίας, όλες τις δυνατές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στους δημόσιους χώρους όπου έχουν εγκατασταθεί οι μηχανές λήψης (κυκλοφορία οχημάτων και πεζών, μετακινήσεις επισήμων προσώπων, πορείες και συγκεντρώσεις, περιπολία αστυνομικών οργάνων κλπ.). Επίσης θα καλύπτονται όσον το δυνατόν περισσότεροι στόχοι (οδικό δίκτυο, πλατείες, πάρκα, δημόσια κτίρια, πρεσβείες κλπ.). Με τη διεύρυνση αυτή το ΥΔΤ αποσκοπεί, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην υπό κρίσιν αίτηση, να καταστεί το σύστημα ηλεκτρονικής εποπτείας όσο το δυνατόν περισσότερο αποτελεσματικό σε σχέση με τον απώτερο στόχο της πρόληψης και καταπολέμησης ενδεχόμενων εγκληματικών και τρομοκρατικών ενεργειών.

3. Για τον λόγο αυτό η νομιμότητα της λειτουργίας του συστήματος, πρέπει να εξετασθεί το μεν ως προς το πρωτογενές αίτημα της ρύθμισης της κυκλοφορίας το δε ως προς το δευτερογενές αίτημα επεκτάσεως του σκοπού της επεξεργασίας.

A. Ως προς το πρωτογενές αίτημα, η Αρχή στο άρθρο 1 της οδηγίας 1122/2000 είχε κρίνει ότι η λήψη και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης, που λειτουργεί μονίμως, συνεχώς ή κατά τακτά χρονικά διαστήματα, δεν επιτρέπεται, διότι προσβάλλει την προσωπικότητα και την ιδιωτική ζωή του ατόμου. Κατ' εξαίρεση, τέτοιου είδους λήψη και επεξεργασία είναι

νόμιμη, χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου, υπό τις προϋποθέσεις του Ν. 2472/1997, εφόσον, εκτός των άλλων, αφορά και τη ρύθμιση της κυκλοφορίας. Παρέκκλιση από τον κανόνα αυτόν μπορεί να αναγνωρίζεται, υπό αυστηρές θεσμικές εγγυήσεις, μόνο σε ειδικές περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Υπό το φως των ανωτέρω η λειτουργία του συστήματος πληροί τις απαιτούμενες από τον νόμο προϋποθέσεις αναλογικότητας σε σχέση με τον πρωτογενή σκοπό, δηλαδή τη διαχείριση της κυκλοφορίας και μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα διασφαλίζεται ότι το σύστημα δεν χρησιμοποιείται για άλλο σκοπό και δεν γίνεται χρήση από υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας άλλες από αυτές που έχουν επιφορτισθεί νομίμως με τη διαχείριση της κυκλοφορίας των οχημάτων.

Συνεπώς η Αρχή πρέπει να επιτρέψει τη λειτουργία του συστήματος για τον πρωτογενή σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας για το αιτούμενο χρονικό διάστημα, ήτοι μέχρι την 24-5-2006, υπό τις προϋποθέσεις της απόφασης αρ. 63/2004, όπως ειδικότερα αναφέρονται στο διατακτικό της παρούσας απόφασης.

Β. Ως προς το δευτερογενές αίτημα της επεκτάσεως του σκοπού της επεξεργασίας για την προστασία προσώπων και αγαθών, που συνδέεται με την προστασία της δημόσιας ασφάλειας, η Αρχή πρέπει να διερευνήσει αν οι επιπτώσεις από τη λειτουργία του συστήματος στα θεμελιώδη δικαιώματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής είναι ή όχι αναγκαίες για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος των πολιτών στην ασφάλεια. Δηλαδή η νομιμότητα λειτουργίας του συστήματος πρέπει να εξετασθεί βάσει της αρχής της αναλογικότητας σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς,

Από την εξέταση του φακέλου δεν μπορούν να συναχθούν στοιχεία από τα οποία να προκύπτει η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας

κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε δημόσιους χώρους σε σχέση με την πρόληψη ή την καταστολή πράξεων που βλάπτουν τη δημόσια ασφάλεια. Ενδεικτικά, το Υπουργείο Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου (Home Office) έχει εκπονήσει ειδική επιστημονική μελέτη [*Home Office Research study 292, Martin Gill, Angela Spriggs, Assessing the impact of CCTV, Φεβρουάριος 2005*] τα αποτελέσματα της οποίας είναι ιδιαίτερος αποθαρρυντικά για την αποτελεσματικότητα των κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε σχέση με την ασφάλεια των πολιτών. Συγκεκριμένα η μελέτη έδειξε ότι στις περισσότερες περιοχές όπου υπήρχε εγκατεστημένο ηλεκτρονικό σύστημα παρακολούθησης, η εγκληματικότητα δεν μειώθηκε και ότι, όπου μειώθηκε, αυτό δεν είναι βέβαιο ότι οφειλόταν στην παρουσία καμερών. Η μελέτη έδειξε επίσης ότι οι κάτοικοι των περιοχών αυτών θεωρούσαν ότι η παρουσία των καμερών δεν τους έκανε να νοιώθουν ασφαλέστεροι. Σύμφωνα με τα πορίσματα της μελέτης, η τοποθέτηση κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης είναι αποτελεσματική σε σχέση με τη μείωση της εγκληματικότητας και την προστασία αγαθών σε μικρής κλίμακας φυλασσόμενους χώρους, όπως χώρους στάθμευσης, αποθήκες εμπορευμάτων κλπ. Αλλά δεν υπάρχουν ενδείξεις που να καταδεικνύουν ότι είναι αποτελεσματική σε μεγάλης κλίμακας χώρους, όπως είναι οι δημόσιοι χώροι.

Επίσης σε σχέση με τη λειτουργία κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης σε δημόσιους χώρους γενικώς το Μονομελές Πρωτοδικείο Πατρών έκρινε προσφάτως με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (απόφαση 2765/2005) ότι «η λειτουργία των καμερών προσβάλλει παράνομα το δικαίωμα της προσωπικότητας (...) των πολιτών, διότι τους θέτει υπό έλεγχο και αδικαιολόγητο περιορισμό της ελευθερίας τους, ως εκδήλωση της προσωπικότητάς τους και τους παρεμποδίζει στην ελεύθερη ανάπτυξη της κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητάς τους. Η αίσθηση

του πολίτη ότι είναι πολύ πιθανό να βρίσκεται υπό παρακολούθηση σίγουρα επηρεάζει τη συμπεριφορά του κατά τρόπο αντιτιθέμενο σε βασικές αξιολογήσεις μίας δημοκρατικής εννόμου τάξεως. Επομένως η λειτουργία των επίμαχων καμερών συνιστά ανεπίτρεπτη προσβολή των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου (άρθρο 5 § 1 Σ), της ιδιωτικής ζωής (άρθρο 9 Σ) και της προστασίας του ατόμου από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών του δεδομένων (άρθρο 9^Α Σ)».

Ενόψει των διαπιστώσεων αυτών και του άρθρου 4 § 1 του Ν. 2472/97, που ορίζει ότι «τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει (α) να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών και (β) να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται ενόψει των σκοπών της επεξεργασίας» (αρχή της αναλογικότητας) καθώς επίσης και της μη υπάρξεως μέχρι σήμερα, ειδικής, συγκεκριμένης και σημαντικής απειλής για τη δημόσια ασφάλεια και την έννομη τάξη, το αίτημα επεκτάσεως του σκοπού επεξεργασίας δεν είναι νόμιμο, γιατί με τον τρόπο αυτό επέρχεται σοβαρή και καθολική προσβολή των δικαιωμάτων των πολιτών χωρίς να επιτυγχάνεται ανάλογη αναβάθμιση του δικαιώματος των πολιτών στην ασφάλεια. Αυτό δεν αποκλείει το ενδεχόμενο, σε περίπτωση έκτακτης και ειδικής ανάγκης, να επιτραπεί η χρήση δεδομένων για άλλο σκοπό, αλλά μόνο μετά από ειδική άδεια της Αρχής, η οποία εκδίδεται κατόπιν υποβολής ειδικού και συγκεκριμένου αιτήματος του υπεύθυνου επεξεργασίας και υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των υποκειμένων.

Συνεπώς η Αρχή πρέπει να απορρίψει το δευτερογενές αίτημα της διεύρυνσης του σκοπού επεξεργασίας που αφορά την προστασία

προσώπων και αγαθών και ως εκ τούτου παρέλκει η εξέταση των επιμέρους θεμάτων που τίθενται στην υπό κρίσιν αίτηση τα οποία συνδέονται με το αίτημα διεύρυνσης του σκοπού ενόψει του ότι το αίτημα αυτό απορρίπτεται.

Για τους λόγους αυτούς

1. Δέχεται εν μέρει την αίτηση.

2. Επιτρέπει την παράταση της λειτουργίας του συστήματος Κλειστού Κυκλώματος Τηλεόρασης που αποτελείται από 293 μηχανήματα λήψης εικόνας και ήχου που λειτουργούν στο πλαίσιο του συστήματος C4I και 49 μηχανήματα που προϋπήρχαν της εγκατάστασης του συστήματος αυτού και είναι εγκατεστημένο στο οδικό δίκτυο του Νομού Αττικής, μέχρι την 24-5-2006, για τον σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας, υπό τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στην απόφαση αρ. 63/2004 της Αρχής, ήτοι:

α) Η λειτουργία του συστήματος επιτρέπεται για τον σκοπό της διαχείρισης της κυκλοφορίας των οχημάτων. Απαγορεύεται η χρήση του συστήματος και η αξιοποίηση των δεδομένων, που συλλαμβάνονται μέσω του συστήματος και καταγράφονται σε αυτό, για οποιονδήποτε άλλο λόγο, εκτός της διαπίστωσης παραβατικών πράξεων κατά τη νόμιμη και σύμφωνα με τους όρους της παρούσης αποφάσεως λειτουργία του συστήματος.

β) Επιτρέπεται η λειτουργία εκείνων των καμερών, οι οποίες είναι εγκατεστημένες σε οδικούς άξονες μεγάλης κυκλοφορίας για την διαχείριση της οποίας είναι απαραίτητη η χρήση των καμερών. Απαγορεύεται η λειτουργία των καμερών που είναι εγκατεστημένες σε δρόμους περιορισμένης κυκλοφορίας, πλατείες, πάρκα, πεζόδρομους, και

χώρους συνάθροισης πολιτών (π.χ. εισόδους θεάτρων) και οι κάμερες αυτές πρέπει να αφαιρεθούν.

Ειδικότερα, πρέπει να αφαιρεθούν οι παρακάτω κάμερες των οποίων η θέση, σύμφωνα με το χωροδιάγραμμα που υποβλήθηκε από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, δεν δικαιολογείται: Κάμερες με αρ. 133, 138, 149, 150, 151, 152, 158, 159, 161, 162, 163, 165, 170, 173, 176, 177, 178, 180, 181, 183, 186, 188, 189, 227, 231, 232, 233, 236, 274, 275, 283, 285, καθώς και όποια άλλη κάμερα εμπίπτει στην κατηγορία της προηγούμενης παραγράφου.

γ) Οι κάμερες θα πρέπει να λειτουργούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατή η λήψη και η καταγραφή εικόνων της εισόδου ή του εσωτερικού των κατοικιών. Ως εκ τούτου θα πρέπει οι κάμερες να ρυθμιστούν έτσι ώστε είτε να είναι σταθερές ή να επιτρέπεται η προβολή ορισμένων περιοχών μέσω καταλλήλων περιορισμών της οπτικής γωνίας, κλίσης και ζουμ.

δ) Απαγορεύεται η λήψη και η καταγραφή ήχου. Ως εκ τούτου, τα μικρόφωνα θα πρέπει να απομακρυνθούν από τους στύλους, στους οποίους έχουν τοποθετηθεί.

ε) Απαγορεύεται η λειτουργία των καμερών που είναι εγκατεστημένες σε διασταυρώσεις ή οδικούς άξονες όταν σε αυτούς έχει διακοπή η κυκλοφορία των οχημάτων, π.χ. κατά τη διάρκεια εκδηλώσεων, διαδηλώσεων, κ.λπ.

στ) Το σύστημα θα πρέπει να παρακολουθείται και να ελέγχεται μόνον από το ΘΕΠΕΚ της Διεύθυνσης Τροχαίας, όπου θα τηρείται η βάση δεδομένων και ο εξοπλισμός, που υποστηρίζει την επεξεργασία, και δεν θα έχει πρόσβαση σε αυτό και δεν θα είναι διαθέσιμο σε οποιαδήποτε άλλη Υπηρεσία εκτός της Διεύθυνσης Τροχαίας.

ζ) Απαγορεύεται η διαβίβαση δεδομένων σε τρίτους.

η) Τα δεδομένα θα τηρούνται το πολύ για επτά ημέρες μετά την παρέλευση των οποίων, τα στοιχεία θα πρέπει να διαγράφονται.

θ) Τηρούνται απαρεγκλίτως τα μέτρα ασφάλειας του συστήματος επεξεργασίας και αποθήκευσης δεδομένων.

ι) Για κάθε μία από τις κάμερες, πριν το άτομο εισέλθει στην εμβέλειά της ενημερώνεται με τρόπο πρόσφορο και σαφή (επαρκής αριθμός ευδιάκριτων πινακίδων σε εμφανή σημεία), ότι εισέρχεται σε χώρο, ο οποίος βιντεοσκοπείται, καθώς επίσης και για το σκοπό της βιντεοσκόπησης.

2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να υποβάλει προς έγκριση στην Αρχή τα ακόλουθα:

α) Τις τελικές θέσεις εγκατάστασης εξοπλισμού CCTV, όπως αυτές θα προσδιορισθούν μετά την εφαρμογή των ανωτέρω. Σημειώνεται ότι θα πρέπει να δοθούν οι τελικές θέσεις εγκατάστασης των καμερών του έργου C4I και των καμερών της Ελληνικής Αστυνομίας, που προϋπήρχαν και ενσωματώθηκαν στο εν λόγω σύστημα.

β) Τη τελική διαμόρφωση του συστήματος, η οποία θα περιλαμβάνει για κάθε μία από τις θέσεις εγκατάστασης εξοπλισμού, κατ' ελάχιστον την περιοχή ενδιαφέροντος της κάμερας (πολύγωνο ή γραμμές ροής στην περιοχή αυτή), και τους περιορισμούς της οπτικής γωνίας, κλίσης και ζουμ της κάμερας.

γ) Ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να υποβάλει στην Αρχή την τελική μορφή Πολιτικής Ασφαλείας του συστήματος και Κώδικα Δεοντολογίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, τα οποία πρέπει να εφαρμόζονται.

3. Απορρίπτει το αίτημα επεκτάσεως του σκοπού της επεξεργασίας του συστήματος και απαγορεύει τη χρήση του για τον σκοπό της

προστασίας προσώπων και αγαθών ή άλλους σκοπούς πέραν της διαχείρισης της κυκλοφορίας.